

Universiteit Leiden

Masterscriptie

POLITIEK CYNISME

EFFECT VAN ONDERWIJS OVER POLITIEK CYNISME
OP HET POLITIEK CYNISME ONDER JONGEREN

EFFECT VAN ONDERWIJS OVER POLITIEK CYNISME OP HET POLITIEK CYNISME ONDER JONGEREN

Student Michiel van Zomeren

m.van.zomeren@umail.leidenuniv.nl

S1286544

Faculteit Sociale Wetenschappen
Instituut Politieke Wetenschap
Opleiding Master Political Science
Cursus Master Scriptie
Begeleider Prof. Dr. Henk Dekker en Dr. F. Meijerink

14-05-2014

Met dit onderzoek sluit ik mijn Universitaire Master Political Science af. Tijdens deze Master heb ik veel geleerd over het doen van wetenschappelijk onderzoek. Deze scriptie is daar zeker het bewijs van. De totstandkoming van deze scriptie heeft veel tijd gekost maar ook veel leerzame en leuke momenten opgeleverd. Door me te hebben verdiept in de literatuur over politieke attitudes en door de analyse van de onderzoeksgegevens kan ik, als docent Maatschappijleer, nu beter rekening houden met de politieke ontwikkeling en houding van jongeren. De resultaten van dit onderzoek zijn daarom niet alleen voor mij maar voor alle docenten maatschappijleer interessant.

Via deze weg wil ik mijn begeleider Prof. Dr. Henk Dekker bedanken. Door zijn werk ben ik op het idee gekomen om dit onderzoek te doen. Tijdens de leerzame gesprekken kwam ik tot de methode die ten grondslag ligt aan dit onderzoek. Ook wil ik Dr. F. Meijerink bedanken voor het tussentijds beoordelen van mijn statistische analyses en voor het doceren van de Conversion Course Research, Design and Measurement. Deze cursus heeft mij in staat gesteld om dit kwantitatieve onderzoek te doen. Ook veel dank aan mijn collega's Renger Dijkstra, Roos Weber en Cees van Rees die hun lessen ter beschikking hebben gesteld waarin ik dit onderzoek heb kunnen doen. Het onderzoek had natuurlijk niet plaats kunnen vinden zonder de bereidwilligheid van alle leerlingen die eraan hebben meegewerkt dus ook aan jullie, bedankt!

Een bijzonder dankwoord is voor mijn vrouw Suzanne van Zomeren die tijdens mijn studie, thuis harder heeft moeten lopen om mij in de gelegenheid te stellen veel tijd aan de studie te besteden. Tenslotte wil ik van de gelegenheid gebruik maken om dit onderzoek op te dragen aan mijn zoon Toon. Ik ben bijzonder trots dat hij sinds 21 januari 2014 deel uitmaakt van ons leven en hoop dat hij in de toekomst met evenveel interesse het politieke bedrijf waarneemt als ik.

Michiel van Zomeren

14-05-2014

Met enige regelmaat duiken verontrustende berichten op die zouden duiden op politiek cynisme. In media maar ook in wetenschappelijke literatuur wordt dit cynisme in verband gebracht met lage politieke betrokkenheid en onvrede onder veel burgers over de politiek. Politiek cynisme is in de wetenschappelijke literatuur een bekend concept. Veelal gaan de onderzoeken over de oorzaken, aanwezigheid en gevolgen van politiek cynisme. Dit onderzoek vult dit pallet aan onderzoeken aan door na te gaan of de mate waarin jongeren politiek cynisch zijn verandert na het volgen van een les over politiek cynisme. De verwachting is dat het cynisme afneemt doordat de kennis over dit onderwerp toeneemt. Hiervoor zijn vier onderzoeksgroepen samengesteld bestaande uit vmbo, havo en vwo leerlingen. De eerste groep kreeg een voormeting, een les en een nameting. De tweede groep kreeg een voormeting en een nameting. De derde groep kreeg een les en een nameting. De vierde groep kreeg alleen een nameting. Tijdens elke meting werd het cynisme gemeten aan de hand van 26 vragen. Elk antwoord stond gelijk aan een bepaalde score. Door het optellen van de scores ontstond een cynisme-schaal met schaalwaarde variërend van 26 (niet-cynisch) tot 130 (wel-cynisch) punten. De gemiddelde scores van de vier onderzoeksgroepen zijn in het programma SPSS met elkaar vergeleken. Groep 1 heeft een significant lagere cynismescore bij de nameting dan bij de voormeting. Groep 2 heeft geen significant andere cynismescore bij de nameting dan bij de voormeting. Groep 2 heeft een significant hogere cynismescore bij de nameting dan groep 1. Groep 4 heeft een significant hogere cynismescore bij de nameting dan groep 3. Het lijkt er dus sterk op dat de les leidt tot minder cynisme onder jongeren op de korte termijn. Wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende opleidingsniveaus vinden we de sterkste significante resultaten onder vwo leerlingen. Uit een vergelijking tussen leerlingen van de drie opleidingsniveaus van groep 1 blijkt dat de cynismescore van vwo leerlingen significant lager is na de les dan de cynismescore van vmbo en havo leerlingen. Omdat uit dezelfde test blijkt dat de cynismescore van vmbo leerlingen significant lager is na de les dan de cynismescore van havo leerlingen kunnen we niet concluderen dat de les meer effect heeft op hoger opgeleide jongeren dan op lager opgeleide jongeren. Uit correlatietests blijkt er geen significante correlatie te bestaan tussen de toename van kennis over politiek cynisme en een verandering van het cynisme onder leerlingen. De les heeft dus effect maar de verwachting dat het effect wordt veroorzaakt door een toename van kennis is niet bewezen. Het onderzoeksresultaat is interessant en biedt aanknopingspunten voor verder onderzoek waarin meer aandacht kan worden besteed aan het lange termijn effect van een les over politiek cynisme en waarin politiek cynisme wordt gemeten volgens de methoden die gebruikelijk zijn bij het meten van impliciete attitudes.

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding.....	6
2. Relevantie.....	8
3. Theoretisch Kader	10
4. Methode.....	16
5. Resultaten	21
6. Discussie	27
7. Referenties	30
Bijlage 1 – Lesvoorbereidingsformulier	33
Bijlage 2 – Werkbladen	34
Bijlage 3 – Voormeting	46
Bijlage 4 – Nameting	53
Bijlage 5 – Antwoordmodel enquete kennisvragen	60
Bijlage 6 – SPSS analyse resultaten.....	61

1. INLEIDING

Op vrijdag 13 september 2013 organiseerden het Humanity House, Pro Demos en het museum de Gevangenpoort voor de derde keer op rij de Nacht van de Dictatuur. De avond werd geopend door bijzonder Hoogleraar en Historicus Maarten van Rossum. In zijn rede concludeerde hij dat het grootste gevaar voor de Nederlandse democratie, *politiek cynisme* onder de Nederlandse bevolking is. Hij constateerde een ontwikkeling van tendentieuze en gezagsondermijnende berichtgeving in de media met een tanend politiek vertrouwen en groeiend pessimisme en *cynisme* tot gevolg. Joris Luyendijk schreef op 30 september 2013 in NRC Next 'De mondiale financiële kartels hebben een succesvolle machtsgreep kunnen doen en alleen een politiek proces kan dat ordentelijk ontmantelen en terugdraaien. Voor zo'n proces heb je een breed draagvlak nodig en dat vereist geloofwaardigheid – precies het tegenovergestelde van ironie, *cynisme* en apathie.' Volgens Pieter van Os is het anti-establishment ressentiment ook doorgedrongen tot de hogere maatschappelijke klassen 'Wat ooit een a-politieke houding was, is omgeslagen in een anti-politieke attitude, met bijbehorende anti-democratische reflexen. Ze is bon ton in gevestigde kringen en onder hoog opgeleide Nederlanders. De teneur: politici zijn opportunistisch en dom, richten zich op onnozele kwesties, zijn mediageil en weten niet waar ze over praten. Hitsig, hetzerig en hyperig.' (2013). Volgens van Rossum, Luyendijk en Van Os schuilt er in *cynisme* een groot gevaar voor het functioneren van de Nederlandse democratie. Als dat zo is, hoe kan het *politiek cynisme* onder de bevolking dan worden verminderd?

Politieke attitudes worden op jonge leeftijd gevormd (Schyns & Koop, 2007: 13). Het is daarom zeer aannemelijk dat politiek cynische jongeren politiek cynische ouderen worden. Attitudes die zijn gebaseerd op eigen ervaringen zijn lastig te veranderen (Wu & Shaffer, 1987). Jongeren hebben geen tot weinig politieke eigen ervaringen. De aanpak van *politiek cynisme* onder jongeren zou daarom een effectieve methode kunnen zijn om *politiek cynisme* onder de gehele bevolking te kunnen bestrijden. Uit een literatuurverkenning die in dit onderzoek aan de orde komt blijkt dat gebrek aan objectieve kennis onder jongeren een belangrijke oorzaak is voor het *politiek cynisme* onder jongeren. Jongeren geven zelf aan dat ze het meest over politiek op school leren (Dekker & Schyns, 2006:76). Dat gebeurt met name bij het vak maatschappijleer. We zouden daarom kunnen verwachten dat het volgen van het vak maatschappijleer een afname van het *politiek cynisme* onder jongeren tot gevolg heeft. Uit buitenlands onderzoek bleek dat dat niet het geval was (Langton & Jennings, 1968: 852 – Denver & Hands, 1990: 274). In 1995 constateert Karin Wittebrood een zeer kleine afname van het *politiek cynisme* onder jongeren na het volgen van maatschappijleer als verplicht vak (121). Uit de literatuurverkenning blijkt dat nieuwe informatie en kennis invloed heeft op iemands attitude. Het is daarom goed mogelijk dat de verschillende bevindingen het gevolg zijn van verschillen in het curriculum. Omdat het effect van maatschappijleer op het *politiek cynisme* van jongeren zeer klein is, kan worden verwacht dat de kennis die jongeren bij het vak opdoen niet de kennis is die het *politiek cynisme* onder jongeren op een effectieve en efficiënte wijze terugbrengt. Dekker en Schyns stellen in hun onderzoek naar *politiek cynisme* onder jongeren voor om het concept *politiek cynisme* op school aan de orde te stellen (2006, 78). Gelet op het zeer kleine effect van het huidige maatschappijleer programma op het *politiek cynisme* onder jongeren is het daarom interessant om te onderzoeken wat het effect is van een aanvulling op het huidige maatschappijleer

programma. In dit onderzoek zal daarom onderzocht worden wat het effect is van een les over *politiek cynisme* op het *politiek cynisme* onder jongeren. De hoofdvraag luidt dan ook, wat is het effect van een les over *politiek cynisme* op de mate van *politiek cynisme* onder jongeren?

Voordat we overgaan tot het beantwoorden van deze vraag zal allereerst worden nagegaan of *politiek cynisme* echt een gevaar vormt en welke bijdrage dit onderzoek kan leveren aan de bestaande wetenschappelijke literatuur over *politiek cynisme* (hoofdstuk 2 - relevantie). Vervolgens zal het concept *politiek cynisme* worden geconceptualiseerd en zal onderzocht worden wat er bekend is over dit concept en wat we op basis van eerder onderzoek als antwoord op de onderzoeksvraag kunnen verwachten. Ook trekken we lering uit onderzoeken naar attitudeverandering zodat helder is aan welke voorwaarden een les moet voldoen wil deze effect hebben op het *politiek cynisme* onder jongeren (hoofdstuk 3 – theoretisch kader). Daarna zal de onderzoeksmethode uiteen worden gezet, en wordt de interventie op basis van het theoretisch kader en didactische literatuur opgebouwd en beschreven (hoofdstuk 4 – methode). Tenslotte worden de resultaten besproken (hoofdstuk 5 – resultaten) en is er aandacht voor discussie rondom dit onderzoek (hoofdstuk 6 – discussie).

2. RELEVANTIE

In dit hoofdstuk zal de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek worden toegelicht. In het theoretisch kader is het concept *politiek cynisme* geconceptualiseerd. Daaruit blijkt o.a. dat politiek cynici altijd politiek wantrouwend zijn. Hoewel *politiek wantrouwen* niet exact hetzelfde is als *politiek cynisme* is er een sterk verband tussen deze twee concepten. Omdat deze concepten in het verleden veel door elkaar zijn gebruikt en *politiek wantrouwen* altijd voorkomt onder politiek cynici zal de maatschappelijke en theoretische relevantie onderbouwd worden met zowel onderzoeken naar *politiek cynisme* als onderzoeken naar *politiek wantrouwen*.

De maatschappelijke relevantie bestaat uit de gedachte dat *politiek cynisme* schadelijk is voor de Nederlandse democratie. Onderzoek waaruit blijkt hoe *cynisme* kan worden teruggedrongen zou daarmee van maatschappelijk belang zijn. Over mogelijke gevolgen van *politiek cynisme* voor de democratie bestaan verschillende opvattingen. Paul Dekker schrijft dat in een democratie met een teveel aan *cynisme* 'politici onnodig worden beschadigd, de bereidheid van anderen om politiek te engageren zal verminderen, het basisvertrouwen in instituties kan worden aangetast' (Dekker, 2006:14). Mensen met weinig politiek vertrouwen beoordelen politiek gedrag sneller als corrupt dan mensen die politiek vertrouwen hebben (Wroe et al, 2012:23). *Politiek wantrouwen* heeft tot gevolg dat mensen niet of nauwelijks (financiële) offers willen brengen als dat nodig is wegens nieuw beleid (Hetherington,2004:75-98). Wanneer politici niet vertrouwd worden genieten ze minder ruimte in het creëren van nieuw beleid en is de kans dat men zich vrijwillig aan nieuwe regels houdt kleiner (Lenard, 2008:314). *Politiek wantrouwen* kan ook betekenen dat de mate waarin of de wijze waarop men politiek participeert verandert. Na een uiteenzetting van verschillende onderzoeken concluderen Levi en Stoker dat er geen eenduidig bewijs is dat wijst op een verband tussen *politiek cynisme* en de wijze waarop en de mate waarin mensen politiek participeren (Levi & Stoker,2000). Volgens Citrin hangen de gevolgen af van wat men onder *politiek cynisme* verstaat. Is het *cynisme* gericht op een specifieke leider of partij, dan is de kans groot dat men zich via politieke participatie tegen die leider of partij keert (1974:979). Uit een analyse van de Nationale Kiezersonderzoeken van 2002 en 2003 blijkt dat de grootste groep cynici niet stemt. Ook uit het onderzoek van Dekker en Schyns blijkt dat cynici minder bereid zijn tot het uitbrengen van een stem dan niet cynici (2006: 62). Als cynici toch stemmen, dan stemmen ze vaker op partijen die zich op de flanken van het politieke spectrum bevinden (Dekker, 2006: 39). Waarom sommige cynici wel stemmen en anderen niet is niet duidelijk. Volgen we de redenering van Citrin dan zou het zo kunnen zijn dat de stemmers alleen cynisch zijn over enkele politici en de niet-stemmers over politici en de politiek in het algemeen. In het laatste geval zou stemmen geen enkele zin hebben. Dat het *cynisme* het stemgedrag kan beïnvloeden zien we ook terug in het onderzoek van Krouwel en Abt. Volgens de onderzoekers biedt *politiek cynisme* een voedingsbodem voor populisten. De opkomst van Fortuyn illustreert hoe het cynische deel van de Nederlandse bevolking wordt gemobiliseerd om van het establishment af te komen. Door zichzelf te presenteren als enige bekwame leider in een strijd tegen het systeem versterkt de populist het politiek ongenoegen onder de

bevolking (2006: 112). *Cynisme* kan er ook voor zorgen dat het gebruik van nieuwsmedia afneemt (Pinkleton & Austin, 2004: 331). Volgens de deliberatie democratie theorie moeten besluiten vooraf gegaan worden door debat binnen de publieke sfeer door goed geïnformeerde burgers (Held, 2010). Als het gebruik van nieuwsmedia afneemt door *politiek cynisme* zal het aantal goed geïnformeerde burgers die meedoen aan debat binnen de publieke sfeer ook afnemen. Alles overziend kunnen we concluderen dat *politiek cynisme* schadelijke gevolgen kan hebben voor de Nederlandse democratie.

Dit onderzoek is niet alleen maatschappelijk relevant maar vult ook een belangrijk gat op in de wetenschappelijke theorie over *politiek cynisme*. In de afgelopen decennia is er veel onderzoek gedaan naar het concept *politiek cynisme* en het verwante concept *politiek wantrouwen*. In de meeste gevallen ging de aandacht uit naar het bestaan van *politiek cynisme* (Eisinger, 2000; Pharr & Putnam, 2000) of *politiek wantrouwen* (Levi & Stoker, 2000), oorzaken van *politiek cynisme* (Miller, 1974a; Cappella & Jamieson, 1996; Dogan, 2005; Dekker & Schyns, 2006; Vreese & Elenbaas, 2006) of *politiek wantrouwen* (Ansolabehere & Iyengar, 1995) en de gevolgen van *politiek cynisme* (Citrin, 1974; Pinkleton & Weintraub, 2004; Krouwel & Abts, 2006; Dekker, 2006, 11-17; Fu et al, 2011) of *politiek wantrouwen* (Hetherington, 2008; Lenard, 2008; Wroe et al, 2012). De algemene tendens is dat *politiek cynisme* onder een deel van de bevolking bestaat, dat dit op jonge leeftijd kan ontstaan en dat het schadelijke gevolgen kan hebben voor een democratie. Voor het ontstaan van *cynisme* bestaan verschillende oorzaken. Deze zullen in het theoretisch kader aan bod komen. Eén oorzaak zullen we wel noemen omdat dit onderzoek daarop inhaakt, namelijk een gebrek aan objectieve politieke kennis. Uit onderzoek blijkt dat politieke kennis negatief correleert met *politiek cynisme*. Het is ook bekend dat politieke kennis voor een groot deel op school wordt opgedaan en dat het volgen van het vak maatschappijleer een kleine vermindering van het *politiek cynisme* tot gevolg heeft. Het is nog niet bekend welk effect een les over *politiek cynisme* heeft op het *politiek cynisme* onder jongeren. Dit onderzoek poogt dit gat op te vullen.

Wat is politiek cynisme?

Politiek cynisme vindt zijn oorsprong in de klassieke oudheid. Het klassieke *Cynisme* bestond als leer tussen 500 v. Chr. tot 500 n. Chr. en kan worden opgevat als een 'rebellie tegen de geldende normen en waarden in de samenleving' (Schyns en Van Dorp, 2006:20). Een van de bekendste cynici uit de klassieke oudheid was Diogenes. In zijn ogen was een machthebber 'per definitie een betreurenswaardig tabel en de belichaming van corruptie, omkoopbaarheid en opportunisme' (Schyns en Van Dorp, 2006:22). Hoewel deze opvatting ook onder moderne cynici te vinden is bestaat er geen overeenstemming of het moderne *cynisme* hetzelfde is als het klassieke *Cynisme*. Na een uiteenzetting van verschillende opvattingen concluderen Schyns en van Dorp dat het afhangt van hoe men tegen beide stromingen aankijkt.

Een overeenkomst tussen het *Cynisme* en het *cynisme* is het element van politiek ongenoegen. Politiek ongenoegen kan 'geconceptualiseerd worden als een glijdende schaal van politieke oriëntaties gaande van scepticisme, wantrouwen, *cynisme* tot vervreemding' (Krouwel & Abts, 2006: 100). *Politiek cynisme* is in dit geval een ordinale variabele. Dit biedt ons de mogelijkheid om te onderzoeken waar de grenzen van dit concept liggen. Aan de positieve kant van *politiek cynisme* grenst het concept aan *politiek wantrouwen*. Wantrouwen omvat 'negatieve verwachtingen omtrent andermans optreden alsook negatieve, defensieve engagementen' (Krouwel & Abts, 2006: 101). We zien dat de grens tussen wantrouwen en *cynisme* in veel onderzoeken erg vaag is. Veelal worden deze twee concepten door elkaar gebruikt. Schyns en Koop sommen enkele citaten op waaruit dat blijkt: 'Quotations may illustrate this: 'political cynicism and its mirror image, trust' (Jennings and Niemi 1968: 177); 'political cynicism or distrust' (Lyons 1970: 291); 'the dimension of trust runs from high trust to high distrust or political cynicism' (Miller 1974) (Jennings and Niemi 1968: 177 - Lyons 1970: 291' (2007). Ook onderzoeken over wantrouwen gebruiken het concept *cynisme*. 'Increasing discontent with current government policy undoubtedly has contributed to the growth of political cynicism (Citrin, 1974: 975). 'Distrust refers to a suspicious or cynical attitude towards others' (Lenard, 2008:313). 'Ultimately, political cynicism boils down to a lack of trust or confidence in political institutions and incumbent politicians.' (Fu et al, 2011 : 46). Dat deze twee concepten veelal door elkaar worden gebruikt kunnen we verklaren als we uitgaan van de glijdende schaal van politieke oriëntaties zoals Krouwel en Abts die hebben geformuleerd. We zien dan dat niet-cynici, wantrouwend kunnen zijn. Cynici zijn het stadium van *politiek wantrouwen* gepasseerd maar hebben het niet verloren en zijn daarom altijd wantrouwend. Meet men *politiek wantrouwen* dan weet men nog niet welke respondenten alleen wantrouwend zijn en welke respondenten ook cynisch zijn. Dekker en Meijerink demonstreren een methode waarmee de groep cynici van de groep wantrouwenden valt te onderscheiden. Volgens hen hebben cynici een zeer negatief beeld van de moraliteit en competentie van vrijwel alle onderdelen van het politieke systeem (2012). Het morele element van *cynisme* zien we ook terug in de officiële definitie van *cynisme*; iemand die niet gelooft in het goede van de mens (van Dale, 2012). Cynici geloven niet dat de politiek in zijn geheel kundig en moreel genoeg is om het land op een juiste wijze te besturen (Krouwel & Abts, 2006; Dekker & Schyns, 2006).

Volgens Krouwel en Abts zijn cynici ervan overtuigd dat er maar één oplossing is, het hele politieke establishment wegstemmen. Hoewel men dus niet of nauwelijks nog politiek betrokken is zien ze nog wel een politieke oplossing. Dat valt niet meer te zeggen voor mensen die politiek vervreemd zijn. Dit concept ligt aan de negatieve kant van *politiek cynisme*. Krouwel en Abts spreken over politieke vervreemding wanneer men het vertrouwen in geïnstitutionaliseerde praktijken en procedures, de functionaliteit van het liberaal-democratische systeem en de bereidheid om binnen de bestaande grenzen van de politieke gemeenschap te blijven samenwerken heeft verloren (2006: 104-105). Dekker en Schyns gebruiken de term politiek onverschilligen i.p.v. de term politiek vervreemden. Het beeld dat zij schetsen komt overeen met het beeld van Krouwel en Abts over politiek vervreemden.

Cynisme richt zich op meerdere objecten binnen het politieke systeem of op het politieke systeem als geheel. Krouwel en Abts maken onderscheid tussen drie verschillende niveaus waarop *politiek cynisme* zich kan richten. Op het niveau van de individuele of collectieve gezagsdragers is het *cynisme* gericht op de integriteit en competentie van politici. Op het niveau van het politieke regime is het *cynisme* gericht op de responsiviteit van de instellingen, de resultaten die door het regime voortgebracht worden en de mate waarin het regime functioneert naar de onderliggende waarden die het regime legitimeert. Op het niveau van de politieke gemeenschap richt het *cynisme* zich op de mate waarin men het gevoel heeft verbonden te zijn met de gemeenschap en bereidt te zijn om samen te leven en te werken binnen die gemeenschap (Krouwel & Abts, 2006: 106-107). Cynische burgers kunnen cynisch zijn over meerdere objecten die onder de verschillende niveaus vallen. Dekker en Schyns maken een soortgelijk onderscheid namelijk; politieke actoren, politieke instituties en het politieke systeem (2006 : 64).

We kunnen concluderen dat *cynisme* niet hetzelfde is als *politiek wantrouwen* of politieke vervreemding maar dat deze concepten sterk verwant zijn. De in dit onderzoek geformuleerde hypothesen zijn daarom zowel gebaseerd op onderzoeken over politiek cynisme als op onderzoeken over politiek wantrouwen. Dekker en Meijerink hebben gedemonstreerd dat *politiek cynisme* gemeten kan worden zonder dat wantrouwende niet cynici als cynisch worden bestempeld. Bovenstaande literatuurverkenning brengt mij daarom tot dezelfde definitie van *politiek cynisme* als de definitie van Dekker en Meijerink; *politiek cynisme* is een negatieve politieke attitude, gebaseerd op de overtuiging dat politici, politieke instituties en het hele politieke systeem immoreel en incompetent zijn.

In welke mate zijn mensen politiek cynisch en in welke mate kunnen we dat onder jongeren verwachten?

Uit diverse onderzoeken blijkt dat *politiek cynisme* een internationaal fenomeen is (Pharr en Putnam , 2000:13-21 ; Dogan, 2005:11-101). In vergelijking met het buitenland is de groep cynici in Nederland relatief klein (Dekker & Schijns, 2006:59). In 2006 vergelijkt Paul Dekker de resultaten van verschillende Nederlandse onderzoeken met elkaar. Ondanks dat verschillende resultaten wijzen op een substantiële aanwezigheid en toename van *cynisme* concludeert hij dat, als er al een groep cynici is, die beperkt is en dat er geen dramatische toename van *cynisme* in Nederland valt te signaleren. Hij neutraliseert de indicatoren die wijzen op een toename van *cynisme* door te stellen dat deze indicatoren eerder realistisch dan cynisch zijn. Daarnaast valt volgens P. Dekker te betwijfelen of het gemeten *cynisme* echt authentiek *cynisme* is. Hoewel het goed is om de resultaten kritisch te bekijken en niet te snel te concluderen dat deze wijzen in de richting van *cynisme* zou ik

willen stellen dat de gebruikte resultaten in ieder geval aanleiding zijn om te verwachten dat een substantieel deel van de bevolking cynisch is. P. Dekker gebruikt 6 vragen uit de Nationale Kiezersonderzoeken die tussen 1977 en 2003 zijn gehouden. De minimale instemming, namelijk 30% in 1977 werd gegeven aan de stelling 'Ministers en staatssecretarissen zijn vooral op hun eigen belang uit'. De gemiddelde instemming over alle jaren op de 6 vragen was 51%. De *cynisme* indicator uit het onderzoek Culturele veranderingen in Nederland is altijd boven de 50%. De laatste resultaten die P. Dekker aanhaalt om het *cynisme* te meten komen uit de Eurobarometer. Gemiddeld 42% van de bevolking heeft geen vertrouwen in de Tweede Kamer, de Nederlandse regering en politieke partijen. P. Dekker gebruikt geen resultaten van het CBS. Uit onderzoek door het CBS blijkt dat 69% van de Nederlandse bevolking in 2012 vertrouwen heeft in verkiezingen en 53% vertrouwen heeft in de Tweede Kamer. Een respectievelijke daling van 5% en 7% ten opzichte van 2006¹. Bij het trekken van conclusies dienen we voorzichtig te zijn aangezien *politiek vertrouwen* en *cynisme* niet exact hetzelfde zijn. Als we verder kijken zien we ook dat 53% van de Nederlandse bevolking in 2012 aangeeft dat partijen alleen geïnteresseerd zijn in hun stem en 50% geeft aan dat ze geen invloed hebben op de regeringspolitiek. Ook hier zien we een lichte stijging met respectievelijk 2% en 6% ten opzichte van 2006. Tenslotte blijkt in 2010 dat 92% van de respondenten aangeeft dat politici meer beloven dan ze kunnen waarmaken, dat 44% aangeeft dat politici uit zijn op eigen belang en 47% geeft aan dat Kamerleden aan hun functie komen dankzij politieke vrienden². Hier zien we een lichte daling ten opzichte van 2006 met respectievelijk, 1%, 2% en 1%. Net zoals in de door P. Dekker aangehaalde onderzoeken zien we hier geen dramatische stijging van het *cynisme* maar wel de aanwezigheid van *cynisme* onder een substantieel deel van de bevolking. Onderzoek onder Nederlandse jongeren in de bovenbouw van de middelbare school naar *politiek cynisme* toont aan dat een substantieel deel van de jongeren politici, politieke instituties en het politieke systeem immoreel en incompetent vindt. 'Bijna een derde van de respondenten valt in de categorie van hoog *politiek cynisme* (32%) ... tweederde heeft een gemiddeld niveau van *politiek cynisme*(65%)terwijl een zeer kleine minderheid in de categorie laag niveau van *politiek cynisme* valt (3%) (Dekker & Schyns, 2006:69). We kunnen daarom concluderen dat het waarschijnlijk is dat een substantieel deel van de Nederlandse bevolking politiek cynisch is en dat een derde van de jongeren uit de bovenbouw op de middelbare school politiek cynisch is.

Wat veroorzaakt *politiek cynisme*?

In 1974 constateren Miller en Citrin in twee verschillende onderzoeken dat politieke verwachtingen en politieke gebeurtenissen een primaire oorzaak zijn van een toename van *politiek wantrouwen*. Uit de wetenschappelijke discussie tussen de twee onderzoekers blijkt dat wantrouwen volgens Miller vooral toeneemt omdat het beleid dat wordt gevoerd, voortkomt uit het politieke midden waardoor burgers aan zowel de linker als de rechterkant van het politieke spectrum zich niet in het beleid kunnen vinden (1974a & 1974b). Volgens Citrin is wantrouwen vooral gebaseerd op een ontevreden gevoel over bepaalde politici. De groep cynici bestaat vooral uit aanhangers van de partij die niet aan de macht is. Volgens Citrin zou wantrouwen ook een rituele oorzaak kunnen hebben 'The tendency to demean politics is a well-established cultural tradition in America'(1974:978). Dat laatste lijkt erg op het *cynisme* dat door Pieter van Os het

¹ CBS; Vertrouwen in verkiezingen, stemprocedure, instellingen en mensen. Geraadpleegd op 6-10-2013.

² CBS; Beoordeling politiek en democratie. Geraadpleegd op 6-10-2013.

salonpopulisme wordt genoemd (2013). Men doet in zulke gevallen cynische uitspraken vanwege de positieve reacties die daarop volgen. In veel onderzoeken naar de oorzaak van *politiek cynisme* wordt de media en het mediagebruik onderzocht. Dat is logisch want 'overheid en burgers, politieke partijen en kiezers, zijn voor hun wederzijdse informatie afhankelijk van de media' (Andeweg & Thomassen, 2011:385). Ansolabehere en Iyengar zeggen 'Whatever it causes, negative politics generates disillusionment and distrust among the public' (1995 : 147). Capella en Jamieson stellen dat framing een direct effect heeft op *politiek cynisme* (1996:83). De Vreese en Elenbaas stellen in hun literatuuronderzoek naar het effect van media en mediagebruik dat het verband genuanceerd moet worden. De klassieke gedachte dat aandacht aan het strategische element van politiek altijd het *politiek cynisme* vergroot is volgens hen onjuist. De frequentie waarin iemand wordt blootgesteld aan nieuws en belangrijker nog, de mate waarin dat nieuws over politieke strategieën gaat is bepalend voor de mate waarin iemand politiek cynisch is (2006:92). Er is ook aanleiding om te denken dat individuen 'met weinig kennis van politiek het minst resistent zijn tegen de invloed van blootstelling aan strategische nieuwsframes' (Vreese & Elenbaas, 2006:92). Jongeren (15-17 jaar oud) besteden weinig tijd aan politiek nieuws. Het lijkt erop dat de interesse in politiek nieuws met de jaren toeneemt (Drok & Schwarz, 2009: 11). Ze vinden politiek wel belangrijk maar vooral heel saai (Aalberts, 2006). Het is daarom nog maar de vraag of de media een belangrijke oorzaak is voor het *politiek cynisme* onder jongeren.

Dekker en Schyns hebben zich in hun onderzoek naar oorzaken van *politiek cynisme* specifiek gericht op jongeren. Ze maken onderscheid tussen algemeen cynisme en negatieve zelfwaardering, politieke kennis, negatieve politieke percepties, negatieve emoties en politieke socialisatie. Hieruit blijkt dat jongeren met een cynisch karakter, cynischer zijn over de politiek. Negatieve zelfwaardering heeft geen effect op *politiek cynisme*. Jongeren met minder objectieve politieke kennis zijn cynischer dan jongeren met meer objectieve politieke kennis. Dit komt overeen met het verband tussen subjectieve politieke kennis en *politiek cynisme*. Jongeren kunnen over het algemeen goed inschatten of ze politieke kennis hebben en zijn cynischer als ze aangeven dat ze die kennis niet hebben. Een negatieve perceptie van de staat waarin Nederland verkeert correleert sterk met *politiek cynisme*. Nog een oorzaak lijkt gevonden te zijn in het socialisatieproces. De perceptie die respondenten hebben van het *politiek cynisme* onder ouders, vrienden en de media (behalve internet en de krant) komt overeen met hun eigen mate van *politiek cynisme*. Hiermee bevestigen ze de bevindingen van Jennings en Niemi die constateerden dat er een hoge correlatie tussen partij- en politicusvoorkeur van ouders en jongeren bestaat (Murra, 1975: 189). Dekker en Schyns vinden ook een zwak verband tussen het opleidingsniveau en *politiek cynisme* (hoger opgeleid = minder cynisch) en de leeftijd en *politiek cynisme*. Er is nauwelijks verschil tussen de mate van *politiek cynisme* tussen jongens en meisjes. Uit Amerikaans onderzoek onder ruim 1000 Amerikaanse jongeren bleek al eerder dat jongens en meisjes ongeveer evenveel vertrouwen hebben in Congresleden. Meisjes hadden wel significant meer vertrouwen in de president (Gill, 2008: 190).

Attitudeverandering

Hoewel we nu meer weten waardoor *politiek cynisme* onder jongeren wordt veroorzaakt, weten we nog niet hoe deze politieke attitude veranderd kan worden. Hiervoor kunnen we ons wenden tot onderzoeken naar attitudeverandering. Omdat al is gebleken dat gebrek aan objectieve kennis een belangrijke oorzaak is van *politiek cynisme* onder jongeren richten we ons specifiek op onderzoeken die attitudeverandering koppelen aan het beoordelen van informatie en het verkrijgen van kennis.

Sinds de jaren 50 zijn veel onderzoeken naar attitudeverandering gericht op drie factoren die van invloed zijn op iemands attitude; de spreker, het argument en de ontvanger. Een betrouwbare spreker is overtuigender dan een niet betrouwbare spreker (Hovland & Weiss, 1951: 650). Een argument is overtuigender wanneer men eerst één kant van het verhaal hoort, direct daarna openlijk een mening uitsprekt en dan pas de andere kant van het verhaal hoort. Informatie wordt sneller geaccepteerd nadat de behoefte aan die informatie is opgewekt. Wanneer informatie waar veel behoefte aan is als eerste wordt gepresenteerd, vindt er meer meningsverandering plaats dan wanneer dat andersom gebeurt (Hovland, 1957). Ook het aantal (nieuwe) argumenten en de overtuigingskracht die van het argument uitgaat hebben invloed op attitudeverandering (Vinokur & Burnstein, 1974). De afstand tussen de attitude van de ontvanger van een argument en het argument zelf is ook van belang. Des te groter de afstand tussen de mening van de ontvanger en het argument, des te negatiever de nieuwe informatie zal worden beoordeeld. Is de afstand zeer groot, dan kan de informatie onbetrouwbaar en zelfs propagandistisch bevonden worden. De attitude van deze ontvangers zal niet of nauwelijks veranderen. Hoe kleiner de afstand, des te meer de attitude zal bewegen in de richting van de spreker (Hovland, Sherif & Harvey, 1955: 251). De intelligentie van de ontvanger en de complexiteit van een argument zijn ook van invloed op attitudeverandering. Wanneer een ontvanger een argument niet begrijpt zal de attitude van de ontvanger niet veranderen. (Eagly & Warren, 1976). Ten slotte zien we dat ontvangers die weten dat de informatie die zij ontvangen bedoeld is om hun attitude te veranderen meer verzet tegen de informatie tonen dan ontvangers die dat niet weten (Petty & Cacioppo, 1979:175).

In 1986 introduceerden Petty en Cacioppo het Elaboration Likelihood Model. Het model helpt ons om bovenstaande bevindingen te ordenen en doet dat door twee verschillende routes te beschrijven waarmee attitudeverandering tot stand kan komen; de 'central route' en de 'peripheral route'. De central route vereist bewuste aandacht voor de boodschap. De ontvanger heeft veel aandacht voor de boodschap, de kwaliteit van de argumenten en beoordeelt de boodschap intensief aan de hand van bewuste eigen kennis. De peripheral route verloopt via een onbewust proces. In dat geval beoordeelt de ontvanger de boodschap aan de hand van eenvoudige beslisregels zoals; de status van de spreker, het aantal argumenten of iemands stemming. De central route leidt tot een stabielere attitudeverandering. Aangezien we in dit onderzoek op zoek zijn naar een methode om het *politiek cynisme* onder jongeren duurzaam te verminderen is het van belang om te weten hoe jongeren verleid kunnen worden tot het volgen van de central route bij het beoordelen van nieuwe informatie. De keuze van de route hangt af van de motivatie en de mogelijkheid om de boodschap te evalueren. Een persoon moet het onderwerp belangrijk vinden en een gefundeerd oordeel willen hebben. Daarnaast moet men overtuigd zijn van het feit dat men zelfstandig tot zo'n oordeel kan komen. Daarvoor is vertrouwen in het eigen beoordelingsvermogen nodig maar ook een omgeving waarin iemand in staat wordt gesteld om de

informatie rustig te beoordelen. Deze eigenschappen zijn meer aanwezig onder hoog opgeleide jongeren dan onder laag opgeleide jongeren (Michels, 2006: 11-16). We kunnen daarom verwachten dat het effect van een les over *cynisme* verschillend is tussen jongeren van verschillende opleidingsniveaus.

Op basis van hetgeen in dit hoofdstuk is beschreven komen we tot de volgende hypothesen:

H1: Het *politiek cynisme* daalt (meer) onder jongeren die een les over *politiek cynisme* hebben gehad dan onder jongeren die dat niet hebben gehad.

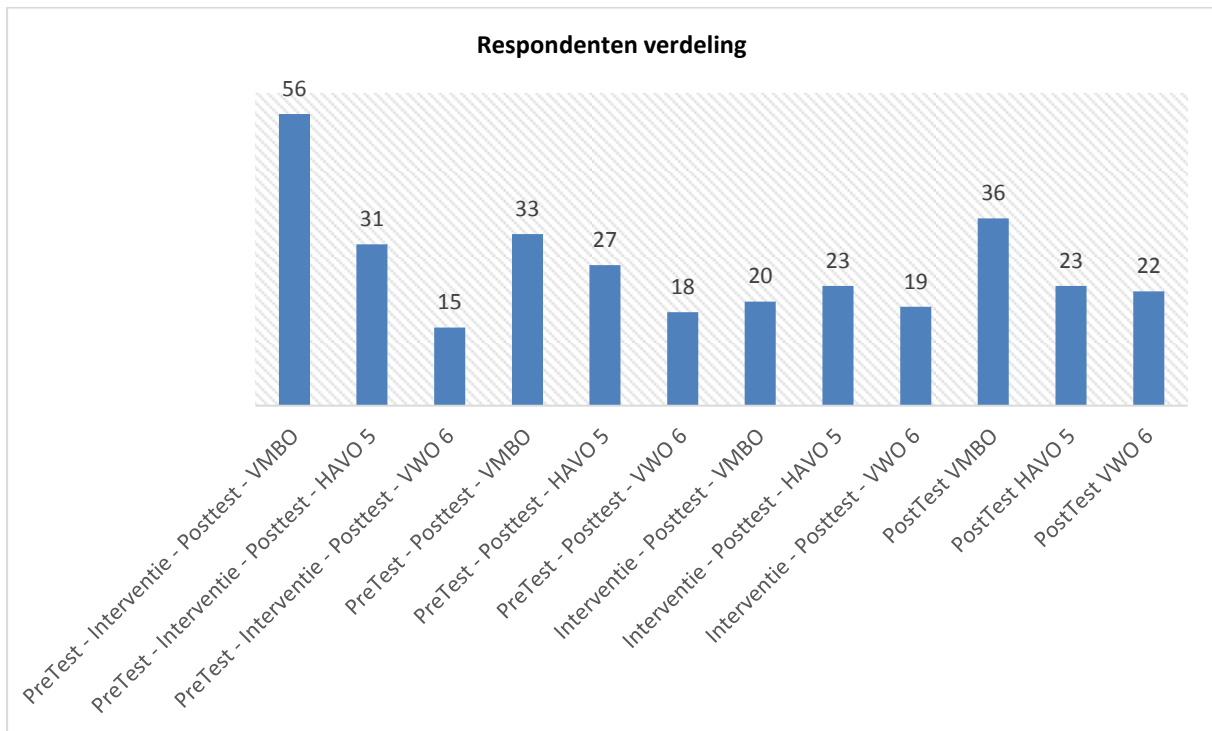
H2: Van de jongeren die een les over *politiek cynisme* hebben gehad daalt het *politiek cynisme* het meest onder de hoog opgeleide jongeren en het minst onder de laag opgeleide jongeren.

Onderzoeksgroep

Dit onderzoek is kwantitatief van aard. Onderzoeksgegevens zijn verzameld middels een enquête die is uitgezet onder leerlingen van het Christelijk Lyceum Delft. Bij het selecteren van respondenten ontstond een probleem. Het is voor het onderzoek van belang om leerlingen te betrekken van zowel het vmbo als van de havo en het vwo. Deze leerlingen dienden al enige kennis te hebben van politiek om de interventie (les over *politiek cynisme*) goed te begrijpen. De les bevatte namelijk begrippen die tijdens maatschappijleer aan bod zijn gekomen. In de praktijk is het zo dat maatschappijleer in de laatste twee schooljaren van de middelbare school wordt aangeboden. Willen we dus alleen leerlingen onderzoeken die maatschappijleer hebben gehad, dan betekent dat, dat deze leerlingen uit verschillende leerjaren komen. Zouden we daarentegen alle leerlingen uit leerjaar 4 onderzoeken dan betekent dat, dat de havo en vwo leerlingen nog geen les hebben gehad over politiek. Tijdens het selecteren van leerlingen ontstond dus automatisch een leeftijdsverschil. Het leeftijdsverschil kan invloed hebben op het effect van de interventie. Het is niet uitgesloten dat oudere leerlingen anders reageren op de interventie dan jonge leerlingen. In het volgende hoofdstuk zal hier verder op worden ingegaan.

Dataverzameling

Om externe validiteit te verkrijgen is gebruik gemaakt van de Solomon Four Group Design (Babbie, 2010: 283). Dankzij het gebruik van deze methode konden we het effect van de voormeting controleren. De leerlingen werden verdeeld over vier groepen. Groep 1 kreeg een voormeting, een interventie en een nameting. Groep 2 kreeg een voormeting en een nameting. Groep 3 kreeg een interventie en een nameting. Groep 4 kreeg alleen een nameting. Respondenten die aan de voormeting en nameting deelnamen zijn geïdentificeerd aan de hand van een nummer die iedere respondent bij het maken van de voormeting kreeg. Bij het maken van de nameting vulden de respondenten hetzelfde nummer in. Hierdoor was het mogelijk om de resultaten van de voormeting en nameting van iedere respondent uit groep 1 te vergelijken. In de praktijk bleek dat diverse respondenten hun nummer van de voormeting waren vergeten. Deze resultaten zijn wel gebruikt bij het analyseren van de data behalve wanneer het gaat om het verschil in cynisme tussen de voormeting en de nameting. Zo kon van deze respondenten wel bekeken worden wat de cynismescore voor de interventie en na de interventie was maar was het niet mogelijk om deze scores te vergelijken. Figuur 1 op de volgende pagina toont de verdeling van respondenten (exclusief respondenten met missende data of ontbrekende nummers) over de vier onderzoeksgroepen.

Figuur 1

De test bestond uit een enquête die de respondenten op de computer maakten. Daarbij werd gebruik gemaakt van het softwareprogramma Qualtrics. Tijdens de voormeting (bijlage 3) kregen de respondenten vragen en stellingen voorgeschoteld waarmee hun kennis over *politiek cynisme* en de mate waarin zij politiek cynisch zijn in kaart is gebracht. Dezelfde vragen/stellingen werden tijdens de nameting (bijlage 4) nog een keer gesteld. Omdat in dit onderzoek het concept *politiek cynisme* hetzelfde geconceptualiseerd is als in het onderzoek van Dekker en Meijerink en hun onderzoeksmethode een valide operationalisering bevatte van *politiek cynisme* zijn dezelfde 26 stellingen gebruikt als die zij in hun onderzoek hebben gebruikt (Dekker & Meijerink, 2012). Dekker en Meijerink hebben de stellingen samengesteld op basis van gesprekken in focus groepen en eerder onderzoek. Uit een factoranalyse bleek dat deze vragen gebruikt konden worden om een model te maken waarin de afhankelijke variabele (*politiek cynisme*) bestaat uit twee factoren (moraliteit en competentie). *Politiek cynisme* is gemeten met behulp van stellingen die gaan over onderdelen van de Nederlandse politiek, namelijk over politici, politieke instituties en het politieke systeem als geheel. Per onderdeel diende de respondent aan te geven hoe moreel en hoe competent hij/zij dat onderdeel vindt. Hiervoor is gebruik gemaakt van de antwoordmogelijkheden van de Likert schaal. Door het kennisgehalte voor en na de interventie te meten en te vergelijken kunnen we zien of de les heeft geleid tot een toename van objectieve politieke kennis. Dat is gebeurt met behulp van drie open vragen die gaan over de lesinhoud (bijlage 2). De vragen zijn afgeleid van de leerdoelen die in bijlage 1 worden beschreven. De enquête werd afgesloten met vier vragen waarmee persoonlijke kenmerken (nummer, leeftijd, opleidingsniveau, geslacht) in kaart zijn gebracht. Omdat we willen weten of er een verandering van het politiek cynisme optreedt door de interventie dient er op individueel niveau een verandering gemeten te worden. Daarom kregen de respondenten van groep 1 en 2 tijdens hun enquête een nummer die ze zowel bij de voormeting als de nameting dienen in te voeren. Op deze manier zijn de scores van de voormeting en de nameting aan elkaar te koppelen en blijkt uit het verschil tussen de scores of er een verandering is opgetreden.

De voormeting is tussen 17 en 30 november 2013 afgenomen. In de week van 9 t/m 13 december 2013 vond de interventie plaats. Tussen 6 en 14 januari 2014 werd de nameting afgenomen.

Analyse

De gegevens zijn verwerkt met behulp van het softwareprogramma IBM SPSS Statistics 22. Van de 26 cynisme items is de variabele *politiek cynisme* gemaakt. Dat is gebeurd door elk antwoord te voorzien van een score. Het meest cynische antwoord kreeg 5 punten, het minst cynische antwoord kreeg 1 punt. Deze scores zijn bij elkaar opgeteld. De schaalwaarde varieert van 26 (minst cynisch) tot 130 punten (meest cynisch). De interne betrouwbaarheid van deze cynisme schaal is gecontroleerd met behulp van Cronbach's Alpha. Groep 1 en 2 deden een voormeting en een nameting. De *cynisme* variabele van de voormeting is afgetrokken van de *cynisme* variabele van de nameting. Hierdoor ontstond een nieuwe variabele waarmee we de verandering in de mate van *politiek cynisme* uitdrukken (*cynisme-verandering*). Voor elke kennisvraag konden leerlingen twee punten halen. Voor het toekennen van punten is een antwoordmodel gebruikt (bijlage 5). De totaalscore van deze drie vragen is de kennisvariabele.

De eerste hypothese kan niet worden gefalsifieerd wanneer de volgende vier bevindingen worden gedaan.

- 1- Van groep 1 is de cynisme-variabele score van de nameting significant lager dan de cynisme-variabele score van de voormeting.
- 2- Van groep 2 is de cynisme-variabele score van de nameting niet significant lager dan de cynisme variabele score van de voormeting.
- 3- De cynisme-variabele score van groep 1 van de nameting is significant lager dan de cynisme-variabele score van groep 2 van de nameting.
- 4- De cynisme-variabele score van groep 3 van de nameting is significant lager dan de cynisme-variabele score van groep 4 van de nameting.

Het significantie niveau van de eerste twee bevindingen wordt berekend met behulp van de gepaarde T-Toets. Middels een ongepaarde T-toets onderzoeken we het significantie niveau van de derde en vierde bevinding.

De tweede hypothese kan niet worden gefalsifieerd wanneer de volgende bevinding wordt gedaan.

- 1- De cynisme-verandering variabele van de hoger opgeleide jongeren van groep 1 is significant hoger dan de cynisme-verandering variabele van de lager opgeleide jongeren.

Het significantie niveau van deze bevinding wordt berekend met behulp van de ANOVA test.

Interventie

De interventie heeft de vorm van een les. Uit het theoretisch kader blijkt dat een derde van de jongeren in NL politiek cynisch is en dat het opleidingsniveau negatief correleert met de mate van *politiek cynisme*. Lager opgeleide jongeren zijn ook minder geïnteresseerd in politiek dan hoger opgeleide jongeren (Binnema et al, 2007: 5). Alle leerlingen hadden al les gehad over politiek en hadden daarmee een basis aan objectieve politieke kennis. De hoeveelheid en complexiteit van deze kennis is verschillend per opleidingsniveau (Binnema et al, 2007). Hoewel blijkt dat veel van die kennis op school is opgedaan hebben ouders, vrienden en media invloed op het *politiek cynisme* van de leerlingen. Het primaire leerdoel van de les betrof het bewerkstelligen van een attitudeverandering bij leerlingen, in het bijzonder een afname van *politiek cynisme*. We weten dat een toename van objectieve politieke kennis leidt tot een afname van *politiek cynisme*. Het secundaire leerdoel van de les betrof daarom een toename van objectieve kennis van politiek cynisme. De geëxpliciteerde leerdoelen zijn te vinden in bijlage 1, het lesvoorbereidingsformulier.

Het thema van de les was het concept *politiek cynisme*. De leerstof bestond uit de betekenis van *politiek cynisme*, de gevolgen van *politiek cynisme* en hoe we kunnen vaststellen of cynici gelijk hebben (bijlage 2). De inhoud van de les is opgesteld op basis van de leerdoelen die in bijlage 1 zijn geformuleerd. De leerdoelen verschilden niet tussen de verschillende opleidingsniveaus. De lesinhoud is daarom ook nagenoeg hetzelfde. Omdat de afstand tussen de attitude van een leerling en de nieuwe informatie beperkt moet zijn om attitudeverandering plaats te laten vinden (zie de paragraaf over attitudeverandering) moet er ook aandacht zijn voor voorbeelden van (in)competente of (im)morele onderdelen van de politiek. De docent moet deze voorbeelden niet proberen te weerspreken anders zou de informatie die de docent verspreid onbetrouwbaar kunnen worden bevonden. In plaats daarvan kan de docent er andere voorbeelden of feiten tegenover (laten) zetten. Omdat de ontvanger zich tegen de inhoud van informatie kan verzetten wanneer de ontvanger denkt dat attitudeverandering het doel van de informatieoverdracht is, moet de lesinhoud zo objectief mogelijk zijn en op een zo objectief mogelijke wijze aangeboden worden.

Er zijn twee modellen gebruikt bij het bepalen van de leeractiviteiten. Het eerste model is het model van directe instructie (Ebbens & Ettekooven: 2005: 16-74). Volgens dit model leren leerlingen effectief wanneer er een goede structuur in de opbouw van de leerstof zit, de leerstof het juiste niveau heeft, de leerstof betekenis heeft voor de leerling, leerlingen individueel aanspreekbaar zijn, het leerproces zichtbaar is en leerlingen gemotiveerd zijn. Het tweede model is het ELM-model dat in de paragraaf over attitudeverandering aan de orde is gekomen. Volgens dit model vindt attitudeverandering d.m.v. informatieverwerking plaats als aan een aantal voorwaarden is voldaan. De ontvanger van de informatie moet het onderwerp belangrijk vinden, een juist oordeel willen vellen, vertrouwen hebben in het eigen beoordelingsvermogen en in staat gesteld worden om de informatie goed te kunnen bestuderen. De modellen vullen elkaar op drie manieren aan; 1. als een leerling het onderwerp belangrijk vindt (ELM-model) heeft het betekenis voor die leerling (directe instructie) en is de kans groot dat hij of zij er een juist oordeel over wil vellen (ELM-model). 2. een goede structuur in de opbouw van de leerstof en een juist niveau van de leerstof (directe instructie) zorgt er mede voor dat leerlingen in staat zijn om de informatie goed te bestuderen (ELM-model). 3. beide modellen erkennen de rol

van de leerling maar waar het ELM-model de nadruk legt op het vertrouwen van leerlingen, legt het model van directe instructie juist de nadruk op motivatie en het zichtbaar maken van het leerproces.

Tijdens een les is het onderwerp belangrijk gemaakt en heeft het onderwerp betekenis gekregen door aan te sluiten bij de leefwereld van leerlingen (Olgers et al, 2010: 109 / Brophy, 1987: 44) en door aan te sluiten bij de voorkennis van leerlingen (Ebbens & Ettekoven, 2005: 25). Het eerste gebeurde door de les te openen met een fictief voorbeeld van een gesprek tussen drie vrienden over de verhoging van de alcoholleeftijdsgrens. Eén iemand is politiek cynisch en één iemand is dat niet. Van de derde persoon is niet duidelijk of hij cynisch is, hij stelt vooral vragen over politiek cynisme. Dit voorbeeld vormde de basis voor de rest van de les. De leerlingen werd verteld dat ze aan het eind van de les mochten bepalen wie er volgens hen gelijk had.

De leerlingen werden in staat gesteld om de informatie te verwerken doordat de complexiteit van de informatie is aangepast aan het opleidingsniveau en door de leerstof van een duidelijke structuur te voorzien. Het voordeel van deze les is dat er niet heel veel voorkennis voor nodig was om de informatie te kunnen verwerken. Het aanpassen van de informatie gebeurde daarom vooral in taalgebruik. Het belangrijkste onderdeel van de les was het vaststellen of cynici gelijk hebben. De informatie die de leerlingen hierbij kregen, verwerkten ze individueel in stilte. De goede structuur van de leerstof ontstond mede door te kiezen voor een logische volgorde. De leerlingen leerden eerst de betekenis van *politiek cynisme*, vervolgens de gevaren ervan voor de Nederlandse democratie en ten slotte hoe vastgesteld kan worden of cynici gelijk hebben.

De les werd geopend met een voorbeeld van politiek cynische en niet politiek cynische jongeren. Het voorbeeld stond op een werkblad en werd op een leuke manier door de docent voorgelezen. Uit dit voorbeeld bleek dat één jongere politiek cynisch is, één jongere dat niet is en de ander geen standpunt heeft maar slechts kritische vragen stelt. Op het werkblad werd de laatste jongere gebruikt als bron van informatie die de leerlingen gebruikten bij het beantwoorden van de deelvragen. Nadat het voorbeeld was voorgelezen gingen de leerlingen zelfstandig aan de slag met het werkblad. Als ze klaar waren leverden ze dat in zodat de docent kon zien of de leerlingen de opdracht op een aandachtige manier gemaakt hadden. De leerlingen die klaar waren konden iets voor zichzelf gaan doen. Er was geen tijd om de opdrachten na te bespreken. De les werd daarom afgesloten met een korte evaluatie van de werkhouding tijdens de les en het uitdelen van de traktatie (zakjes chips). Er werd nadrukkelijk geen klassikale opmerking gemaakt over of cynici gelijk hebben of niet. Dat is iets dat leerlingen voor zichzelf moesten bepalen.

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten besproken. Hierbij wordt de volgorde van de twee hypothesen aangehouden. Het *politiek cynisme* is gemeten aan de hand van 26 cynismevragen. Wanneer we de scores van de vragen bij elkaar optellen verkrijgen we een cynismeschaal met een minimale waarde van 26 punten en een maximale waarde van 130 punten. Met een Cronbach's Alpha waarde van respectievelijk 0,875 en 0,896 zijn de cynismeschalen van de voormeting en van de nameting betrouwbaar te noemen.

Hypothese 1

De eerste hypothese luidt: Het *politiek cynisme* daalt (meer) onder jongeren die een les over *politiek cynisme* hebben gehad dan onder jongeren die dat niet hebben gehad. Deze hypothese is gebaseerd op de gedachte dat een toename van kennis een daling van politiek cynisme tot gevolg heeft. We zien dat leerlingen die een les hebben gevolgd significant meer kennis over politiek cynisme hebben dan leerlingen die geen les hebben gevolgd (verschil = 0,66, sig = 0,000). Zie bijlage 6 afbeelding 22 voor de ruwe output van deze cijfers. Een les is dus een effectieve methode om de kennis over politiek cynisme onder jongeren te laten toenemen. In het vorige hoofdstuk zijn vier bevindingen opgesomd waarvan het ontbreken van iedere bevinding betekent dat de eerste hypothese gefalsifieerd kan worden. We zullen de dataset daarom toetsen op elk van de vier bevindingen.

Hypothese 1 - Toets 1

Met de eerste toets gaan we na of de cynisme-variabele score van groep 1 van de nameting significant lager is dan de cynisme-variabele score van de voormeting. Tabel 1 toont de resultaten van de gepaarde T-toets waarin van groep 1 (voormeting / interventie / nameting) is nagegaan of er een significant verschil is tussen de cynismeschaal van de voormeting en de nameting. De ruwe output van deze resultaten is te vinden onder bijlage 6 afbeeldingen 1 t/m 4. De hele groep toont een significant gemiddelde afname van 3,97 punten. De afname is het grootst onder vwo jongeren en het kleinst onder de havo jongeren. Hoewel de havo jongeren gemiddeld minder cynisch zijn tijdens de nameting dan tijdens de voormeting is dit verschil niet of nauwelijks significant te noemen. Ondanks deze constatering valt te concluderen dat jongeren minder cynisch zijn tijdens de nameting dan tijdens de voormeting.

Cynisme verschillen tussen voor- en nameting groep 1.

	Groep 1 voormeting	Groep 1 nameting	Verschil	Sig.	N
Toets 1 – alle opleidingsniveaus	77,20	73,23	-3,97	0,000	102
Toets 1 - vmbo	78,84	74,14	-4,70	0,000	56
Toets 1 - havo	75,90	74,26	-1,65	0,170	31
Toets 1 - vwo	73,73	67,67	-6,07	0,013	15

Tabel 1

Hypothese 1 - Toets 2

Met de tweede toets gaan we na of de cynisme-variabele score van de nameting van groep 2 niet significant lager is dan de cynisme variabele score van de voormeting. Tabel 2 toont de resultaten van de gepaarde T-toets waarin van groep 2 (voormeting / geen interventie / nameting) is nagegaan of er een significant verschil is tussen de cynismeschaal van de voormeting en de nameting. De ruwe output van deze resultaten is te vinden onder bijlage 6 afbeeldingen 5 t/m 8. Er is geen enkel significant verschil waarneembaar tussen het gemiddelde van de cynismescores van de voormeting en van de nameting. Hiermee is de tweede bevinding gedaan.

Cynisme verschillen tussen voor- en nameting groep 2.

	Groep 2 voormeting	Groep 2 nameting	Vershil	Sig.	N
Toets 2 – alle opleidingsniveaus	75,72	75,69	-0,03	0,975	78
Toets 2 - vmbo	76,40	75,21	-1,18	0,376	33
Toets 2 - havo	75,51	76,89	+1,37	0,344	27
Toets 2 - vwo	74,78	74,78	0,00	1,000	18

Figuur 2

Hypothese 1 - Toets 3

Met de derde toets gaan we na of de cynisme-variabele score van groep 1 van de nameting significant lager is dan de cynisme-variabele score van groep 2 van de nameting. Tabel 3 toont de resultaten van de onafhankelijke T-toets waarin is nagegaan of er een significant verschil is tussen de cynismescore van de nameting van groep 1 (voormeting / interventie / nameting) en van groep 2 (voormeting / geen interventie / nameting). De ruwe output van deze resultaten is te vinden onder bijlage 6 afbeeldingen 9 t/m 12. De cynisme score van groep 1 is met een verschil van 3,38 punten significant lager dan dat van groep 2. Wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende opleidingsniveaus zien we dat er alleen tussen de vwo leerlingen van de twee groepen een significant verschil in cynisme bestaat. Hoewel het verschil in cynisme tussen de vmbo leerlingen en tussen de havo leerlingen van groep 1 en 2 niet significant is, zien we dat de gemiddelde cynismescores van groep 2 wel hoger zijn dan van groep 1. We kunnen concluderen dat de derde bevinding voor een deel gedaan is.

Cynisme verschillen tussen nameting groep 1 en 2.

	Groep 1 nameting	N	Groep 2 nameting	N	Vershil	Sig.
Toets 3 – alle opleidingsniveaus	73,00	113	76,37	89	3,38	0,033
Toets 3 - vmbo	74,02	61	76,74	38	2,72	0,219
Toets 3 - havo	74,21	34	77,40	28	3,19	0,288
Toets 3 - vwo	67,22	18	74,52	23	7,30	0,040

Tabel 3

Hypothese 1 - Toets 4

Met de vierde toets gaan we na of de cynisme-variabele score van groep 3 van de nameting significant lager is dan de cynisme-variabele score van groep 4 van de nameting. Tabel 4 toont de resultaten van de onafhankelijke T-toets waarin is nagegaan of er een significant verschil is tussen de cynismescore van de nameting van groep 3 (geen voormeting / interventie / nameting) en van groep 4 (geen voormeting / geen interventie / nameting). De ruwe output van deze resultaten is te vinden onder bijlage 6 afbeeldingen 13 t/m 16. De resultaten van de vierde toets komen overeen met die van de derde toets. De cynismescore van groep 4 is met een verschil van 4,3 punten significant hoger dan dat van groep 3. Wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende opleidingsniveaus zien we net als bij toets 3 alleen een significant verschil tussen de cynismescore van de vwo leerlingen van groep 3 en groep 4. Ook in dit geval zien we dat de vmbo en havo leerlingen die geen interventie hebben gehad een hogere cynismescore hebben dan de vmbo en havo leerlingen die wel een interventie hebben gehad. Omdat die verschillen niet significant zijn kunnen we deze verschillen niet direct toewijzen aan de interventie. Net zoals bij toets 3 kunnen we daarom concluderen dat de vierde bevinding voor een deel is gedaan.

Cynisme verschillen tussen nameting groep 3 en 4.

	Groep 3 nameting	N	Groep 4 nameting	N	Vershil	Sig.
Toets 3 – alle opleidingsniveaus	72,27	62	76,57	81	4,30	0,019
Toets 3 - vmbo	74,40	20	77,83	36	3,43	0,263
Toets 3 - havo	75,13	23	77,00	23	1,87	0,542
Toets 3 - vwo	66,58	19	74,05	22	7,45	0,024

Tabel 4

Alle vier de toetsen overziend kunnen we concluderen dat hypothese 1 niet kan worden gefalsifieerd. Als we geen onderscheid maken tussen opleidingsniveaus zien we dat het resultaat van elke toets overeenkomt met de strekking van de vier toetsen. Leerlingen die een les over *politiek cynisme* hebben gehad zijn na de les minder cynisch dan de leerlingen die de les niet hebben gevolgd. Ook wanneer we onderscheid maken tussen de opleidingsniveaus zien we dat leerlingen die een voormeting, een les en een nameting hebben gehad na de les significant minder cynisch zijn. Vergelijken we de groepen onderling en maken we daarbij onderscheid tussen de opleidingsniveaus dan zien we dat de leerlingen die een les hebben gehad minder cynisch zijn maar dat dit verschil alleen voor de vwo leerlingen significant is. Het lijkt er daarom op dat de les alleen tot een significante afname van het *politiek cynisme* van vwo leerlingen heeft geleid. Hoewel het cynisme van de vmbo en havo scholieren die een les over *politiek cynisme* hebben gevolgd lager is dan het *politiek cynisme* van vmbo en havo scholieren die geen les hebben gevolgd kunnen we vanwege gebrek aan significante verschillen niet met zekerheid zeggen dat de daling het gevolg is van de les. De daling kan toeval zijn maar ook zijn veroorzaakt door de kleinschaligheid van dit onderzoek. Omdat de richting van de cynisme-score verschillen wel wijzen op een verband met de les kunnen we hoogstens zeggen dat het er ook op lijkt dat de les tot een afname van het *politiek cynisme* van vmbo en havo leerlingen heeft geleid.

Hypothese 2

De tweede hypothese luidt: Van de jongeren die een les over *politiek cynisme* hebben gehad daalt het *politiek cynisme* het meest onder de hoog opgeleide jongeren en het minst onder de laag opgeleide jongeren. We onderzoeken deze hypothese met behulp van de cynisme-verandering variabele. Deze variabele toont het gemiddeld verschil tussen de voor- en nameting per opleidingsniveau van groep 1 (voormeting-interventie-nameting) en wordt berekend door de cynismescore van de nameting af te trekken van de cynismescore van de voormeting. Deze hypothese kan worden gefalsifieerd wanneer de volgende bevinding niet wordt gedaan: De cynisme-verandering variabele van de hoger opgeleide jongeren van groep 1 is significant hoger dan de cynisme-verandering variabele van de lager opgeleide jongeren. Tabel 5 toont de gemiddelde verschillen van de cynisme-verandering variabele tussen de drie opleidingsniveaus. De ruwe output van deze analyse is te vinden onder bijlage 6 afbeelding 17. Vmbo en vwo leerlingen zijn significant minder cynisch geworden dan havo leerlingen. Er is geen significant verschil tussen de gemiddelde waarde van de cynisme-verandering variabele van vmbo en vwo leerlingen. Dit levert een gemengd beeld op dat slechts voor een deel overeenkomt met de voorgestelde bevinding. De tweede hypothese is falsifieerbaar. We kunnen daarom niet concluderen dat het politiek cynisme het meest daalt onder hoog opgeleide jongeren en het minst onder laag opgeleide jongeren.

Correlatietest tussen het opleidingsniveau en verandering van het cynisme.

A	N	Gemiddelde leeftijd	Cynisme-verandering	B	Vershil (A-B)	Sig.
VMBO	56	14,9 jaar	-4,70	HAVO	-3,05	0,084
				VWO	1,37	0,548
HAVO	31	16,9 jaar	-1,65	VMBO	3,05	0,084
				VWO	4,42	0,075
VWO	15	17,4 jaar	-6,07	VMBO	-1,37	0,548
				HAVO	-4,42	0,075

In het vorige hoofdstuk is het probleem van het leeftijdsverschil tussen de opleidingsniveaus genoemd. De vwo leerlingen in dit onderzoek zijn gemiddeld ouder dan de Havo leerlingen en de Havo leerlingen zijn gemiddeld ouder dan de VMBO leerlingen. De gevonden verschillen tussen de opleidingsniveaus zouden daarom ook het resultaat kunnen zijn van een gemiddeld verschil in leeftijd. Om deze reden is er per opleidingsniveau onderzocht of er significante verschillen bestaan tussen de waardes van de cynisme-verandering variabele van leerlingen met een verschillende leeftijd. Uit die analyse blijkt dat er geen significante verschillen bestaan tussen leerlingen van hetzelfde opleidingsniveau met verschillende leeftijden. De ruwe output van die analyse is te vinden onder bijlage 6 afbeelding 18 t/m20.

Effect van kennis

Er zijn duidelijke signalen die wijzen op een verband tussen het volgen van een les over politiek cynisme en het politiek cynisme van leerlingen. In het theoretisch kader zijn een aantal variabelen uiteengezet die van invloed zouden zijn op het politiek cynisme van jongeren. Een belangrijke variabele is de mate waarin jongeren beschikken over objectieve politieke kennis. Aangezien jongeren zelf aangegeven dat ze het meest over politiek op school leren (Dekker & Schyns, 2006:76) is de les in dit onderzoek als onafhankelijke variabele gekozen. Hoewel het zeer aannemelijk is om te denken dat het aangetroffen effect van de les wordt veroorzaakt door een toename van kennis is het verstandig dit te controleren. Tabel 6 toont de correlaties van de voor- en nameting tussen de totaalscore van de kennisvragen en het politiek cynisme van leerlingen. De ruwe output van deze analyse is te vinden onder bijlage 6 afbeelding 23 en afbeelding 24. Het beeld is niet consistent. De voormeting toont geen significant verband tussen de twee variabelen, de nameting toont dat wel.

Correlatietest tussen de totaalscore van de kennisvragen en het politiek cynisme.

	Variabele 1	Variabele 2	Pearsons Correlation	Sig	N
Voormeting	Totaalscore kennisvragen	Politiek cynisme	-0,018	0,814	180
Nameting	Totaalscore kennisvragen	Politiek cynisme	-0,235	0,000	340

Tabel 6

Tabel 7 toont de correlatie tussen de verandering van kennis over politiek cynisme en de verandering van het politiek cynisme van leerlingen. De ruwe output van deze analyse is te vinden onder bijlage 6 afbeelding 25. We zien geen significant verband.

Correlatietest tussen de verandering van totaalscore van de kennisvragen en de verandering van het politiek cynisme.

Variabele 1	Variabele 2	Pearsons Correlation	Sig	N
Verandering totaalscore kennisvragen tussen de voor- en nameting	Verandering politiek cynisme tussen de voor- en nameting	-0,118	0,116	179

Tabel 7

Conclusie

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt: wat is het effect van een les over *politiek cynisme* op de mate van *politiek cynisme* onder jongeren? We zien dat de les een significant effect heeft op het politiek cynisme. Zoals verwacht is het politiek cynisme van de jongeren na de les significant lager dan voor de les. We kunnen deze daling daarom niet aan toeval toeschrijven. Uit eerder onderzoek blijkt dat objectieve politieke kennis negatief correleert met politiek cynisme. We weten ook dat politieke kennis voor een belangrijk deel op school wordt opgedaan en politieke attitudes op jonge leeftijd worden gevormd. Het is daarom aannemelijk dat de les ervoor heeft gezorgd dat het politiek cynisme is gedaald. Hier moeten we vraagtekens bij plaatsen. Hoewel we zien dat er een significante toename is van kennis over politiek cynisme na het volgen van een les vinden we geen significant verband tussen de toename van kennis en het politiek cynisme van leerlingen. Dit kan liggen aan de beperkte omvang van dit onderzoek maar het kan er ook op wijzen dat andere variabelen meespelen. Leerlingen leren niet alleen over politiek cynisme maar krijgen misschien ook het idee dat politiek cynisme belangrijk is. Er wordt tenslotte een les aan gewijd. Daarnaast kan de docent ook van invloed zijn geweest op het politiek cynisme van zijn leerlingen. Het lijkt er ook op dat het effect van de les op het politiek cynisme van de jongeren afhangt van het opleidingsniveau. De les lijkt het meest effect te hebben op vwo en vmbo leerlingen en het minst op havo leerlingen.

Dit onderzoek heeft interessante resultaten opgeleverd. Het lijkt erop dat een les over politiek cynisme effect heeft op het politiek cynisme van jongeren. In dit hoofdstuk wordt bij deze conclusie een aantal kanttekeningen geplaatst. De eerste kanttekening heeft te maken met een aantal praktische beperkingen van dit onderzoek. Het onderzoek is relatief kleinschalig en de onderzoeksgroep is tamelijk homogeen. Bij dit onderzoek zijn namelijk alleen leerlingen van het Christelijk Lyceum Delft betrokken geweest en is de les (lees interventie) door dezelfde docent gegeven. Daarnaast is de periode waarin dit onderzoek is uitgevoerd relatief kort geweest. Tussen (de voormeting en de interventie zat slechts drie weken en tussen) de interventie en de nameting zat slechts vier weken. We kunnen daarom niets zeggen over het effect van de les op het politiek cynisme op de lange termijn.

De tweede kanttekening heeft te maken met de wijze waarop in dit onderzoek het politiek cynisme is gemeten. Zoals in het theoretisch kader beschreven is, is politiek cynisme een attitude. In dit onderzoek is slechts de expliciete attitude gemeten en niet de impliciete attitude. In tegenstelling tot een impliciete attitude kan een persoon zijn expliciete attitude zelf omschrijven en is een expliciete attitude gebaseerd op een sneller leerproces dan een impliciete attitude (Sloman, 1996). Een nadeel van het meten van de expliciete attitude is dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven (Dunton & Fazio, 1997). Het is heel goed mogelijk dat leerlingen die les hebben gehad over politiek cynisme minder cynische antwoorden geven omdat ze denken dat dat wenselijk is. Deze kanttekening kan ondervangen worden door in vervolgonderzoek een methode te gebruiken waarmee de impliciete attitude wordt gemeten.

De derde en laatste kanttekening gaat over de relatie tussen de les en de 26 indicatoren waaruit de in dit onderzoek gebruikte cynismeschaal is opgebouwd. Wanneer we inzoomen op de cynismeschaal en onderscheid maken tussen de verschillende indicatoren dan doen we twee opmerkelijke bevindingen. Onderstaande tabel gaat over groep 1 (voormeting, interventie, nameting) en toont de 26 indicatoren, het gemiddelde verschil tussen de voor- en nameting en het significantieniveau van de verschillen per indicator. De ruwe output van deze resultaten is te vinden onder bijlage 6 afbeelding 21.

Allereerst valt op dat vooral de indicatoren over moraliteit een significant verschil laten zien. 11 van de 14 moraliteitsindicatoren tonen een significant verschil tegenover 3 van de 12 indicatoren over competentie. Dit verschil is lastig te verklaren. De les begon met een aantal elementen over moraliteit en eindigde met elementen over competentie. Misschien verslapt de aandacht naarmate de les vordert en heeft het tweede deel van de les daardoor minder effect gehad. Deze redenering kan in de toekomst eenvoudig onderzocht worden door de volgorde van deze elementen tussen onderzoeksgroepen af te wisselen. Het tweede dat opvalt is het feit dat alle indicatoren over de moraliteit van politici significante verschillen laten zien terwijl wanneer het gaat over de moraliteit van politieke instituties en het politieke systeem niet alle indicatoren significante verschillen tonen. Een logische verklaring vinden we als we kijken naar de inhoud van de les. Wegens de beperkte tijd die een les heeft is ervoor gekozen om het alleen over politici te hebben en niet over politieke instituties of het politieke systeem als geheel. Vervolgonderzoek met een les waarin ook aandacht is voor

politieke instituties en het politieke systeem zou kunnen uitwijzen of gebrek aan aandacht aan deze onderwerpen tijdens de interventie van dit onderzoek voor deze verschillen heeft gezorgd.

Cynisme verschillen tussen voor- en nameting groep 1 per indicator.

	Vershil	Sig.
1- Politici zijn eerlijk.	-0,20	0,021
2- Politici houden zich aan hun beloftes.	-0,28	0,001
3- Politici zijn betrouwbaar.	-0,18	0,033
4- Politici zijn zakkenvullers.	-0,44	0,000
5- Politici zijn corrupt.	-0,26	0,001
6- Politici kicken op macht.	-0,29	0,007
7- Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.	-0,15	0,124
8- De regering verspilt belastinggeld.	-0,25	0,015
9- De regering heeft echt het beste met ons voor.	-0,23	0,006
10- Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.	-0,22	0,014
11- In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.	-0,18	0,022
12- De politiek in Nederland is verziekt.	-0,24	0,011
13- 'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.	-0,11	0,180
14- De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.	-0,09	0,331
15- Politici weten wat er onder het volk leeft.	-0,11	0,290
16- Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.	-0,07	0,373
17- Politici kletsen als een kip zonder kop.	-0,31	0,002
18- Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.	-0,16	0,131
19- Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.	0,11	0,240

20- De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.	0,04	0,661
21- Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.	0,06	0,534
22- De regering lost belangrijke problemen niet op.	-0,24	0,017
23- De Nederlandse democratie werkt goed.	-0,05	0,534
24- 'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.	-0,16	0,048
25- De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.	0,02	0,870
26- De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.	-0,02	0,832

* wit = een significant verschil

* grijs = geen significant verschil

* N = 102

7. REFERENTIES

- Aalberts, C. (2006). *Aantrekkelijke politiek? Een onderzoek naar jongeren en popularisering van politiek*. Apeldoorn: het Spinhuis.
- Andeweg, R. & Thomassen, J. (2011). Inleiding op deel V. Democratie en de rol van de media. In Andeweg, R. & Thomassen, J. *Democratie Doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie* (pp. 385-386). Leiden: Leiden University Press.
- Ansolabehere, S. & Iyengar, S. (1995). *Going negative: How political advertisements shrink & polarize the electorate*. New York: The Free Press.
- Babbie, E. (2010) *The Practice of Sociale Research*. Wadsworth : Cengage Learning.
- Binnema, H. & Adriaansen, M. en Verhue, D. (2007) *Jonge burgers en democratie. Kennis, houding en vaardigheden*. Den Haag : Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Cappella, J. N. & Jamieson, K. H. (1996). News frames, political cynicism, and media cynicism. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 546, pp. 71-84.
- Citrin, J. (1974). The Political Relevance of Trust in Government. In *The American Political Science Review*, 68 (3), pp. 973-988.
- Damico, A. J. & Conway, M (2008) Democracy and Associational Life: High School and Beyond. In Széll, G. et al, *Labour, Education & Society Volume 7*.
- Dekker, P. (2006). Cynisme als politiek probleem. In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, pp. 11-17 Driebergen: Stichting Synthesis.
- Dekker, P. (2006) Cynismen tegenover de politiek in Nederland. In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, pp. 35-48 Driebergen: Stichting Synthesis.
- Dekker, H. & P. Schyns (2006) Politiek cynisme onder jongeren en de bronnen daarvan. In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, pp. 60-82. Driebergen: Stichting Synthesis.
- Dekker, H. & F.G.J. Meijerink, (2012) Political cynicism: Conceptualization, operationalization, and explanation. In *Politics, Culture and Socialization*, 3 (1/2), pp. 33-48.
- Drok, N. & Schwartz, F. (2009) *Jongeren, nieuwsmedia & betrokkenheid*. Zwolle / Amsterdam : Stichting Krant in de Klas en Hoge School Windesheim.
- Dogan, M (2005). *Political Mistrust and the Discrediting of Politicians*. Leiden : Koninklijke Brill.
- Dunton, B. C. & Fazio, R. H. (1997). An individual difference measure of motivation to control prejudiced reactions. *Personality and Social Psychology*, 23, pp. 316–326.
- Eagly, A. H. & R. Warren (1976) Intelligence, comprehension, and opinion change. In *the Journal of Personality*, 44 (2), pp. 226-242.
- Eisinger, R. M. (2000) Questioning cynicism. In *Society*, 37 (5), pp. 55-60.

- Fu, H & Mou, Y. & Miller, M. J. & Jalette, G. (2011) Reconsidering Political Cynicism and Political Involvement: A Test of Antecedents. In *The American Communication Journal*, 13 (2), pp. 44-61.
- Gill, J (2011) Gender Differences in Pre-adult Learning of Participatory Orientations. In Széll, G. et al, *Labour, Education & Society*, 7, pp. 181-198.
- Held, D. (2010). *Models of democracy*. Cambridge : Polity Press.
- Hovland, C. I. (1957). *The order of presentation in persuasion*. New Haven : Yale University Press.
- Hovland, C. I. & W. Weiss (1951). The influence of source credibility on communication effectiveness. In *Public Opinion Quarterly*, 15, pp. 636-650.
- Hovland, C. I. & Sherif, M & Harvey, O (1955). Assimilation and contrast effects in communication and attitude change. In the *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 55, pp. 242-252.
- Hetherington, M. (2004). *Why Trust Matters: Declining Political Trust and the Demise of American Liberalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Janssen, F. J. J. M. (2012). Uitdagend vakonderwijs voor alle leerlingen. In ICLON *Leren en Instructie*, pp. 161-175. Leiden: ICLON Universiteit Leiden.
- Johnson, B. T. & Boynton, M. H. (2010). Putting Attitudes in Their Place. Behavioral Predictions in the Face of Competing Variables. In *The Psychology of Attitudes and Attitude Change*, 19-38. New York : Psychology Press.
- Krouwel, A. & Abts, K. (2006). Politiek cynisme: voedingsbodem of creatuur van populistten? In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, pp. 99-118. Driebergen: Stichting Synthesis.
- Ledgerwood, A. & Trope, Y. (2010) Attitudes as Global and Local Action Guides. In *The Psychology of Attitudes and Attitude Change*, pp. 39-58. New York – Psychology Press.
- Lenard, P.T. (2008). Trust Your Compatriots, but Count Your Change: The Roles of Trust, Mistrust, and Distrust in Democracy. In *Political Studies*, 56, pp. 312-332.
- Levi, M. & Stoker, L. (2000). Political trust and trustworthiness. In *Annual Review of Political Science*, 3, pp. 475-507.
- Michels, B (2006). *Verschil moet er wezen. Een werkdocument over verschillen tussen havo en vwo-leerlingen in de tweede fase en handreikingen om daarmee om te gaan*. Enschede: SLO Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling.
- Millar, M. G. & Millar, K. U. (1990). Attitude Change as a Function of Attitude Type and Argument. In *the Journal of Personality and Social Psychology*, 59, pp. 217-228.
- Miller, A. H. (1974a). Political Issues and Trust in Government: 1964-1970. In *The American Political Science Review*, 68 (3), pp. 951-972.
- Miller, A. H. (1974b). Rejoinder to “Comment” by Jack Citrin: Political Discontent or Ritualism? In *The American Political Science Review*, 68 (3), pp. 989-1001.
- Murra, W. F. (1975) *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. (Thousand Oaks, Sage Publications)

- Oss, P. van (2013) Het vernietigende werk van de salonpopulist. <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/09/11/het-vernietigende-werk-van-de-salonpopulist>
- Petty, R. E. & Cacioppo, J. T. (1979). Effects of forewarning of persuasive intent on cognitive responses and persuasion. In *Personality and Social Psychology Bulletin*, 5, pp. 173-176.
- Petty, R. E. & Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of persuasion. In *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, pp. 123-205.
- Pharr, S. J. & Putnam, R. (2000). *Disaffected Democracies. What's troubling the trilateral countries?* (New Jersey : Princeton University Press)
- Pinkleton, B. E. & Weintraub, E. (2004). Media Perceptions and Public Affairs Apathy in the Politically Inexperienced. In *Mass Communication & Society*, 7 (3), pp. 319-337.
- Schyns, P. & van Dorp, F. (2006). Cynisme van regenton tot opblaasbaar parlement. In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, 18-34. Driebergen: Stichting Synthesis.
- Schyns, P. & Koop, C. (2007). *Political Cynicism: Measurement, Characteristics and Consequences of a Growing Phenomenon*. Paper gepresenteerd tijdens de 30^e editie van de jaarlijkse wetenschappelijke bijeenkomst van het ISPP.
- Sloman, S. A. (1996). The empirical case for two systems of reasoning. *Psychological Bulletin*, 119, pp. 3–22.
- Vinokur, A & Burnstein, E. (1974). Effects of partially shared persuasive arguments on group-induced shifts. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 29 (3), pp. 305-315.
- Vreese, C. H. de & Elenbaas, M. (2006). De cynismespiraal heroverwogen: enkele nuances in het debat over schadelijke media-effecten. In Dekker, P. (2006) *Politiek cynisme*, 83-98. Driebergen: Stichting Synthesis.
- Wroe, A. & N. Allen & Birch, S. (2012). *The Role of Political Trust in Conditioning perceptions of Corruptions*. Essex : University of Essex.
- Wu, C. & Shaffer, D. R. (1987). Susceptibility to Persuasive Appeals as a Function of Source Credibility and Prior Experience With the Attitude Object. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, pp. 677-688.

Lesvoorbereidingsformulier

Onderwerp: Politiek Cynisme

Tijd	Concreet doel	Wat doet de leerling?	Wat doet de docent?	hulpmiddelen
Les introduceren 5 min	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen weten dat: <ul style="list-style-type: none"> ○ ik onderzoek doe en zij voor het onderzoek geselecteerd zijn. ○ het onderzoek voor hen bestaat uit deze les en een enquête in januari. ○ de les niet resulteert in een cijfer maar bij een goede werkhouding in een traktatie. ○ we het gaan hebben over politiek cynisme. ○ ze tijdens de les alle informatie verkrijgen via een werkblad. ○ we het eerste deel (de intro) klassikaal lezen. ○ ze als ze klaar zijn het resultaat aan mij kunnen laten zien en ze daarna iets voor zichzelf mogen doen zolang het anderen niet stoort. 	De leerling luistert naar de docent en stelt indien nodig vragen.	De docent legt de informatie zoals beschreven in de leerdoelenkolom uit, geeft antwoord op vragen en deelt de werkbladen uit.	
Onderwerp introduceren 5 min	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen weten <ul style="list-style-type: none"> ○ wat de verschillende standpunten zijn van de jongeren uit het voorbeeld. ○ Dat ze aan het eind van het werkblad moeten bepalen wie er uit het voorbeeld gelijk heeft. 	De leerling luistert naar de docent en stelt indien nodig vragen.	De docent leest het voorbeeld op een leuke manier voor en legt uit dat de leerlingen aan het eind van het werkblad moeten bepalen wie er uit het voorbeeld gelijk heeft.	Werkblad
Werkblad maken 35	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen kunnen vertellen: <ul style="list-style-type: none"> ○ wat politiek cynisme inhoudt. ○ welke gevolgen politiek cynisme heeft op de democratie. ○ dat het moeilijk is om vast te stellen of cynici gelijk hebben omdat de juiste informatie om dat te doen ontbreekt. ○ dat er redenen zijn om cynici gelijk te geven, bijvoorbeeld: er zijn politici die veroordeeld zijn voor corruptie, niet alles dat fout gaat bekend is, politici soms verkeerde beslissingen nemen, politici niet altijd alles weten wat ze zouden moeten weten, etc. ○ dat er redenen zijn om cynici ongelijk te geven, bijvoorbeeld: de meeste politici zijn niet veroordeeld voor corruptie, de media zich vooral richt op datgene dat afwijkt van het normale, er veel beroepen zijn waarmee je veel meer geld verdiend, etc. 	De leerling leest de bronnen op het werkblad en probeert de vragen op het werkblad te beantwoorden. Als de leerling klaar is levert hij/zij het werkblad in en gaat iets voor zichzelf doen.	De docent loopt rond om erop toe te zien dat de leerlingen goed werken, geeft antwoord op vragen en neemt de werkbladen in.	Werkblad
Les afsluiten 5 min		De leerling luistert en ontvangt een traktatie.	De docent bespreekt hoe de werkhouding van de leerlingen was en deelt als alles goed is gegaan een traktatie uit.	Traktatie

Politiek Cynisme?

Het is oudjaarsavond, bijna 24:00 uur en bij Mo thuis is het lekker druk. Zijn vrienden Jamie en Lisa zijn er om samen op het nieuwe jaar te proosten. ‘Ze tellen af!’ roept Mo. Het is twaalf uur, iedereen zoent elkaar en wenst elkaar het beste voor het nieuwe jaar. Er wordt gefeest, vuurwerk afgestoken en veel gedronken. Ineens zegt Mo tegen zijn vrienden...

Mo: ‘Wist je dat we eigenlijk niet meer mogen drinken? Vanaf vandaag is de toegestane leeftijd om te drinken 18 jaar!’ **Jamie:** ‘weer zo’n stom idee van de politiek, die politici maken alleen maar slechte beslissingen.’ **Mo:** ‘wat bedoel je?’ **Jamie:** ‘ze weten gewoon niet waar ze over praten en willen vooral hun eigen zakken vullen!’ **Lisa:** ‘dat valt toch wel mee, ik ben er ook niet blij mee maar je kan het tenslotte niet overal mee eens zijn.’ **Jamie:** ‘ze zijn ook niet te vertrouwen, laatst zei een politicus dat de leeftijd 16 jaar zou blijven en nu dit!’ **Lisa:** ‘misschien waren andere politici het wel niet met hem eens, hij is vast niet in zijn eentje de baas.’ **Mo:** ‘maar hoe weet je of mensen te vertrouwen zijn?’ **Jamie:** ‘laatst was er op Pownews een politicus die belastinggeld had gestolen! Ze zijn gewoon oneerlijk en corrupt!’ **Mo:** ‘en hoe weet je dan of alle politici zo zijn?’ **Lisa:** ‘je moet niet zo cynisch zijn Jamie! Volgens mij valt het wel mee, er zijn altijd rotte appels.’

Opdracht 1 – Ken jij mensen die politiek cynisch zijn? Waaraan herken jij dat bij hem of haar?

.....

.....

.....

.....

.....

Politiek Cynisme?

‘Mensen die cynisch zijn over de politiek vinden vrijwel alle politici niet eerlijk en onbetrouwbaar en vinden dat de politiek niet weet wat er onder de bevolking leeft en belangrijke problemen niet oplost. Volgens hen draait het in de politiek alleen maar om macht en geld.’

Gevolgen!

‘Als veel mensen politiek cynisch zijn dan heeft dat verschillende gevolgen voor de Nederlandse democratie. Mensen zullen minder snel de politiek in willen omdat ze niet afgeschilderd willen worden als onbetrouwbaar en zakkenvuller. Mensen die cynisch zijn, stemmen ook minder waardoor de verkiezingsuitslag minder betrouwbaar wordt. We weten dan niet wat hun wensen voor Nederland zijn. Cynici stemmen ook vaker op populistische politici. Dat zijn politici die zeggen wat kiezers willen horen en pijnlijke maar noodzakelijke beslissingen niet willen nemen omdat ze anders geen stemmen krijgen.’

Opdracht 2 – Mo noemt drie gevolgen van politiek cynisme.

- Arceer de drie gevolgen met een verschillende kleur.
- Vind je die gevolgen erg? Leg je antwoord uit.

.....

.....

.....

.....

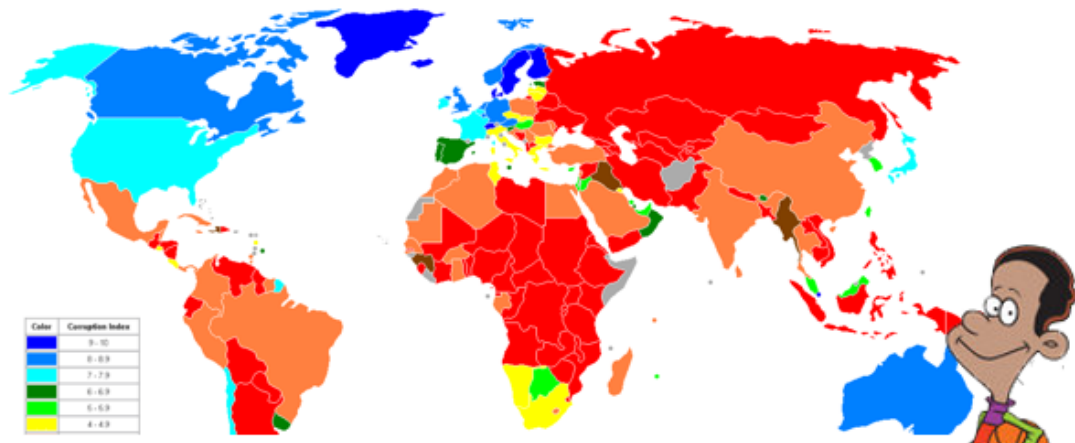
.....

.....

.....

Zijn politici oneerlijk en corrupt?

Soms berichten de media over oneerlijke politici. Op dit moment staan bijvoorbeeld twee provinciale politici terecht omdat zij verdacht worden van omkoping. Ook is pas gebleken dat de SP en de PVV geld dat ze mochten besteden aan hun werk in de Tweede Kamer gebruikt om reclame te maken voor hun partij. Volgens de regels van de Tweede Kamer mag dat niet. Daarnaast zijn er misschien veel politici die dit soort dingen goed verborgen kunnen houden. Toch moet je je afvragen of alle politici zo zijn. Wat we in de media zien is maar een fractie van wat er in het echt gebeurt. In Nederland werken duizenden politici (voor het land, de provincie en de gemeente). Daarnaast laat de media alleen datgene zien dat normaal nooit gebeurt. Iets dat elke dag gebeurt is tenslotte geen nieuws meer. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederland een van de minst corrupte (omkoping) landen van de wereld is. Kijk maar eens naar dit plaatje. Rood is corrupt, blauw is niet corrupt.

Opdracht 3 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Jamie dat politici corrupt en oneerlijk zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Mo hierover geeft.

.....

.....

.....

Zijn politici zakkenvullers?

‘Mensen die cynisch zijn noemen politici soms zakkenvullers. Zakkenvullers zijn volgens de van Dale mensen die zich op een onfatsoenlijke (niet nette) manier rijker maken. Misschien komt dat door de berichten over corrupte politici. Het kan ook komen doordat cynische mensen hun salaris te hoog vinden. Hiernaast zie je een overzicht van het salaris per uur van verschillende beroepen.’

	Bruto per uur		Bruto per uur
Top dj	7000	Commercieel directeur	34
Topmodel	1000	Wethouder (gem. gemeente)	31
Bestuurder bank	250	Leraar hogeschool	30
Voetballer eredivisie	180	Kapitein zeeschip	25
Bekende radio dj	80	Rechercheur	21
Tandarts	54	Leraar middelbare school	19
Minister President	45	Raadslid (gem. gemeente)	18
Piloot	43	Politie agent	17
Ministers	42	Chef-kok	15
Huisarts	40	Vuilnismen	14
Ged. Statenlid (provincie)	38	Prov. Statenlid (provincie)	12
Tweede Kamerlid	37	Vakkenvuller	8

Opdracht 4 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Jamie dat politici zakkenvullers zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Mo hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

Weten politici waar ze het over hebben?

Soms is het overduidelijk dat politici niet goed wisten waar ze het over hadden. Bijvoorbeeld wanneer een groot bouwproject zoals de Haagse tramtunnel veel duurder wordt dan gedacht. Toch besteden Politici een groot deel van hun tijd aan het lezen van rapporten en onderzoeken waarin de samenleving is onderzocht, aan overleg met bedrijven, experts en belangenorganisaties en gaan regelmatig zelf op werkbezoek. Op deze manier proberen ze een beeld te krijgen van de samenleving. Een politicus weet natuurlijk niet alles maar probeert als het goed is wel zoveel mogelijk informatie te verzamelen voordat een beslissing wordt genomen. Net zoals leerlingen in een klas bestaan er tussen politici verschillen. De ene politicus besteedt meer tijd aan het verzamelen van informatie dan de ander.

Opdracht 5 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Jamie dat politici niet weten waar ze het over hebben? Onderbouw je mening ook met informatie die Mo hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Opdracht 5 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Jamie dat politici alleen maar verkeerde beslissingen maken? Onderbouw je mening ook met informatie die Mo hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Maken politici alleen maar verkeerde beslissingen?

Het is lastig om te bepalen of politici verkeerde beslissingen maken. Politici maken beslissingen voor grote groepen mensen die allemaal iets anders willen. In die zin zijn er altijd mensen die het niet eens zijn met een besluit. In Nederland is geen enkele partij in zijn eentje de baas. Partijen moeten een meerderheid van stemmen hebben om beslissingen te nemen. Hierdoor gebeurt het ook dat partijen soms andere besluiten nemen dan kiezers verwachten en kan dat hun vertrouwen schaden. Als de PvdA bijvoorbeeld gratis studieboeken wilt en de VVD is tegen maar als het over het verkorten van de vakanties gaat is het andersom (VVD voor – PvdA tegen), dan kunnen ze met elkaar afspreken om in beide gevallen toch voor te stemmen. De VVD en PvdA kiezers krijgen dan iets dat ze willen in ruil voor iets dat ze niet willen.

Opdracht 6 – Wie heeft er volgens jou gelijk?
Jamie, Lisa of geen van beiden? Leg je antwoord uit

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Bedankt voor
je inzet!**

Politiek Cynisme?

Het is oudjaarsavond, bijna 24:00 uur en bij Maurice thuis is het lekker druk. Zijn vrienden Julian en Lisa zijn er om samen op het nieuwe jaar te proosten. 'Ze tellen af!' roept Maurice. Het is twaalf uur, iedereen zoent elkaar en wenst elkaar het beste voor het nieuwe jaar. Er wordt gefeest, vuurwerk afgestoken en veel gedronken. Ineens zegt Maurice tegen zijn vrienden...

Maurice: 'Wist je dat we eigenlijk niet meer mogen drinken? Vanaf vandaag is de toegestane leeftijd om te drinken 18 jaar!' **Julian:** 'weer zo'n stom idee van de politiek, die politici maken alleen maar slechte beslissingen.' **Maurice:** 'wat bedoel je?' **Julian:** 'ze weten gewoon niet waar ze over praten en willen vooral hun eigen zakken vullen!' **Lisa:** 'dat valt toch wel mee, ik ben er ook niet blij mee maar je kan het tenslotte niet overal mee eens zijn.' **Julian:** 'ze zijn ook niet te vertrouwen, laatst zei een politicus dat de leeftijd 16 jaar zou blijven en nu dit!' **Lisa:** 'misschien waren andere politici het wel niet met hem eens, hij is vast niet in zijn eentje de baas.' **Maurice:** 'maar hoe weet je of mensen te vertrouwen zijn?' **Julian:** 'laatst was er op Pownews een politicus die belastinggeld had gestolen! Ze zijn gewoon oneerlijk en corrupt!' **Maurice:** 'en hoe weet je dan of alle politici zo zijn?' **Lisa:** 'je moet niet zo cynisch zijn Julian! Volgens mij valt het wel mee, er zijn altijd rotte appels.'

Opdracht 1 – Ken jij mensen die politiek cynisch zijn? Waaraan herken jij dat bij hem of haar?

.....

.....

.....

.....

.....

Gevolgen!

'Politiek cynisme kan nadelige gevolgen hebben op een democratie. Mensen zullen minder snel de politiek in willen omdat ze niet afgeschilderd willen worden als onbetrouwbaar en zakkenvuller. Het gevolg hiervan is dat mensen die een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren aan het politieke proces dat niet doen. Mensen die cynisch zijn stemmen ook minder of stemmen vaker op een populistische partij. Populisten proberen de stem van cynici te krijgen door hen naar de mond te praten. Wanneer zo'n partij politieke macht krijgt kan dit ervoor zorgen dat pijnlijke maatregelen die wel nodig zijn, niet genomen worden. Problemen die opgelost moeten worden, worden vooruit geschoven.'

Politiek Cynisme?

'Mensen die cynisch zijn over de politiek vinden politici, politieke partijen en de regering niet eerlijk en onbetrouwbaar en vinden dat de politiek niet weet wat er onder de bevolking leeft en niet in staat is om belangrijke problemen op te lossen. Volgens cynici draait het in de politiek alleen maar om macht en eigen gewin.'

Opdracht 2 – Maurice noemt drie gevolgen van politiek cynisme.

- Arceer de drie gevolgen met een verschillende kleur.
- Vind je de gevolgen erg? Leg je antwoord uit.

.....

.....

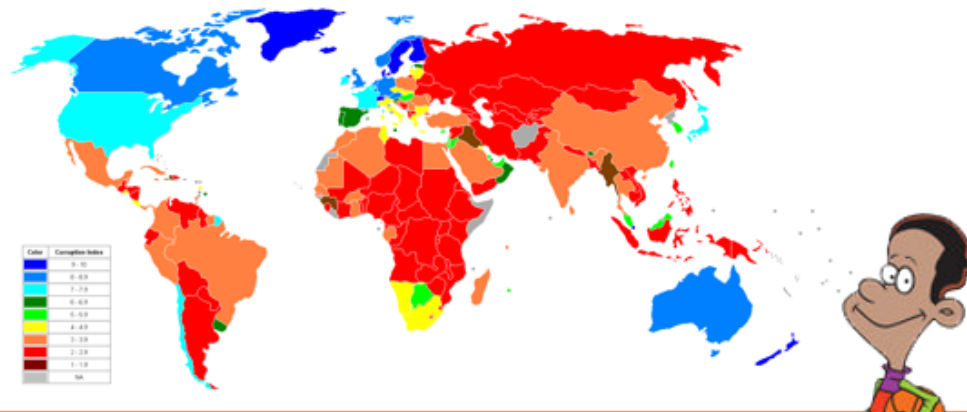
.....

.....

.....

Zijn politici oneerlijk en corrupt?

Soms berichten de media over oneerlijke politici. Op dit moment staan bijvoorbeeld twee politici die in de provinciale politiek zaten voor de rechter wegens omkoping en de SP en de PVV hebben het afgelopen jaar fractiesubsidie, (geld dat partijen krijgen en uit mogen geven aan kosten die de fractie maakt om te functioneren in de kamer) besteed aan hun eigen politieke campagne. Hoewel uit deze voorbeelden blijkt dat we kritisch moeten blijven op politici moeten we ons ook afvragen in hoeverre dit beeld geldt voor alle politici. Een kenmerk van de media is tenslotte dat ze juist datgene laten zien dat normaal niet gebeurt. De media bericht niet over politici die niet zijn omgekocht of geld goed hebben besteed. Dat is niet spannend en is geen nieuws. Daarbij komt nog dat er in Nederland duizenden politici werkzaam zijn binnen de gemeente, de provincie en het Rijk. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederland een van de minst corrupte landen van de wereld is. Kijk maar eens naar dit plaatje. Rood is corrupt, blauw is niet corrupt. Aan de andere kant weten we niet wat we niet weten. Misschien zijn heel veel politici corrupt en niet eerlijk maar houden ze dat goed verborgen.

Opdracht 3 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici corrupt en oneerlijk zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

Zijn politici zakkenvullers?

‘Mensen die cynisch zijn noemen politici soms zakkenvullers. Zakkenvullers zijn volgens de van Dale mensen die zich op een onfatsoenlijke (niet nette) manier rijker maken. Misschien komt dat door de berichten over corrupte politici. Het kan ook komen doordat cynici het salaris van politici te hoog vinden. Hiernaast zie je een overzicht van het salaris per uur van verschillende beroepen.’

	Bruto per uur		Bruto per uur
Top dj	7000	Commercieel directeur	34
Topmodel	1000	Wethouder (gem. gemeente)	31
Bestuurder bank	250	Leraar hogeschool	30
Voetballer eredivisie	180	Kapitein zeeschip	25
Bekende radio dj	80	Rechercheur	21
Tandarts	54	Leraar middelbare school	19
Minister President	45	Raadslid (gem. gemeente)	18
Piloot	43	Politie agent	17
Ministers	42	Chef-kok	15
Huisarts	40	Vuilnisman	14
Ged. Statenlid (provincie)	38	Prov. Statenlid (provincie)	12
Tweede Kamerlid	37	Vakkenvuller	8

Opdracht 4 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici zakkenvullers zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

Weten politici waar ze het over hebben?

Soms is het overduidelijk dat politici niet goed wisten waar ze het over hadden. Bijvoorbeeld wanneer een groot bouwproject zoals de Haagse tramtunnel veel duurder wordt dan gedacht. Toch besteden Politici een groot deel van hun tijd aan het lezen van rapporten en onderzoeken waarin de samenleving is onderzocht, aan overleg met bedrijven, experts en belangenorganisaties en gaan regelmatig zelf op werkbezoek. Op deze manier proberen ze een beeld te krijgen van de samenleving. Een politicus weet natuurlijk niet alles maar probeert als het goed is wel zoveel mogelijk informatie te verzamelen voordat een beslissing wordt genomen. Net zoals leerlingen in een klas bestaan er tussen politici verschillen.

De ene politicus besteedt meer tijd aan het verzamelen van informatie dan de ander.

Opdracht 5 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici niet weten waar ze het over hebben? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Opdracht 6 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici alleen maar verkeerde beslissingen maken? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Maken politici alleen maar verkeerde beslissingen?

Het is lastig om te bepalen of politici verkeerde beslissingen maken. Politici maken beslissingen voor grote groepen mensen die allemaal iets anders willen. In die zin zijn er altijd mensen die het niet eens zijn met een besluit. In Nederland is geen enkele partij in zijn eentje de baas. Partijen moeten een meerderheid van stemmen hebben om beslissingen te nemen. Hierdoor gebeurt het ook dat partijen soms andere besluiten nemen dan kiezers verwachten en kan dat hun vertrouwen schaden. Als de PvdA bijvoorbeeld gratis studieboeken wilt en de VVD is tegen maar als het over het verkorten van de vakanties gaat is het andersom (VVD voor – PvdA tegen), dan kunnen ze met elkaar afspreken om in beide gevallen toch voor te stemmen. De VVD en PvdA kiezers krijgen dan iets dat ze willen in ruil voor iets dat ze niet willen.

Opdracht 6 – Wie heeft er volgens jou gelijk?
Jamie, Lisa of geen van beiden? Leg je antwoord uit

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Politiek Cynisme?

Het is oudjaarsavond, bijna 24:00 uur en bij Maurice thuis is het lekker druk. Zijn vrienden Julian en Lisa zijn er om samen op het nieuwe jaar te proosten. 'Ze tellen af!' roept Maurice. Het is twaalf uur, iedereen zoent elkaar en wenst elkaar het beste voor het nieuwe jaar. Er wordt gefeest, vuurwerk afgestoken en veel gedronken. Ineens zegt Maurice tegen zijn vrienden...

Maurice: 'Wist je dat we eigenlijk niet meer mogen drinken? Vanaf vandaag is de toegestane leeftijd om te drinken 18 jaar!' **Julian:** 'weer zo'n stom idee van de politiek, die politici maken alleen maar slechte beslissingen.' **Maurice:** 'wat bedoel je?' **Julian:** 'ze weten gewoon niet waar ze over praten en willen vooral hun eigen zakken vullen!' **Lisa:** 'dat valt toch wel mee, ik ben er ook niet blij mee maar je kan het tenslotte niet overal mee eens zijn.' **Julian:** 'ze zijn ook niet te vertrouwen, laatst zei een politicus dat de leeftijd 16 jaar zou blijven en nu dit!' **Lisa:** 'misschien waren andere politici het wel niet met hem eens, hij is vast niet in zijn eentje de baas.' **Maurice:** 'maar hoe weet je of mensen te vertrouwen zijn?' **Julian:** 'laatst was er op Pownews een politicus die belastinggeld had gestolen! Ze zijn gewoon oneerlijk en corrupt!' **Maurice:** 'en hoe weet je dan of alle politici zo zijn?' **Lisa:** 'je moet niet zo cynisch zijn Julian! Volgens mij valt het wel mee, er zijn altijd rotte appels.'

Opdracht 1 – Ken jij mensen die politiek cynisch zijn? Waaraan herken jij dat bij hem of haar?

.....
.....
.....

Gevolgen!

'Politiek cynisme kan nadelige gevolgen hebben op een democratie. Mensen zullen minder snel kiezen voor een politieke carrière. Niemand vindt het tenslotte prettig om afgeschilderd te worden als immoreel en incompetent. Het gevolg hiervan is dat mensen die een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren aan het politieke proces dat niet doen. Cynici zijn ook minder bereid tot het steunen van en meewerken aan nieuw beleid. Wanneer er bijvoorbeeld bezuinigd moet worden, moeten er pijnlijke maatregelen genomen worden. Mensen moeten meer belasting betalen of verliezen het recht op bepaalde overheidsbijdragen. Politici en politieke partijen die deze maatregelen nemen zullen door cynici niet meer vertrouwd worden. We zien ook dat populistische partijen hierop inspelen. Zij proberen de stem van cynici te krijgen door hen naar de mond te praten. Wanneer een dergelijke partij politieke macht krijgt kan dit ervoor zorgen dat pijnlijke maatregelen die wel nodig zijn, niet genomen worden. Problemen die opgelost moeten worden, worden vooruit geschoven. Tenslotte blijkt ook dat cynici minder bereid zijn om te gaan stemmen. Hierdoor zijn zij niet vertegenwoordigd door de politiek met als mogelijk gevolg dat ze zich niet vertegenwoordigd voelen en nog cynischer worden over de politiek.'

Politiek Cynisme?

'Mensen die cynisch zijn over de politiek vinden dat politici en politieke instituties immoreel en incompetent zijn. Zij vinden politici, politieke partijen en de regering niet eerlijk en onbetrouwbaar en vinden dat de politiek niet weet wat er onder de bevolking leeft en niet in staat is om belangrijke problemen op te lossen. Volgens cynici draait het in de politiek alleen maar om macht en eigen gewin.'

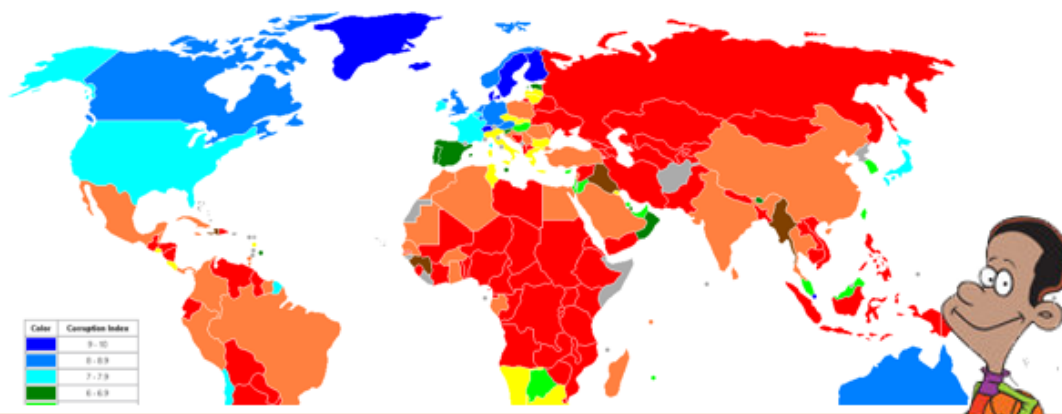
Opdracht 2 – Maurice noemt vier gevolgen van politiek cynisme.

- Arceer de vier gevolgen met een verschillende kleur.
- Vind je de gevolgen erg? Leg je antwoord uit.

.....
.....
.....
.....
.....

Zijn politici oneerlijk en corrupt?

In de media verschijnen af en toe ook verhalen die dit beeld bevestigen. Op dit moment staan bijvoorbeeld twee politici die in de provinciale politiek zaten voor de rechter wegens omkoping en de SP en de PVV hebben het afgelopen jaar fractiesubsidie, (geld dat partijen krijgen en uit mogen geven aan kosten die de fractie maakt om te functioneren in de kamer) besteed aan hun eigen politieke campagne. Hoewel uit deze voorbeelden blijkt dat we kritisch moeten blijven op politici moeten we ons ook afvragen in hoeverre dit beeld geldt voor alle politici. Een kenmerk van de media is tenslotte dat ze juist datgene laten zien dat normaal niet gebeurt. De media bericht immers niet over politici die niet zijn omgekocht of geld goed hebben besteed. Dat is niet spannend en is geen nieuws. Daarbij komt nog dat er in Nederland duizenden politici werkzaam zijn binnen de gemeente, de provincie en het Rijk. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederland een van de minst corrupte landen van de wereld is. Aan de andere kant weten we niet wat we niet weten. Misschien zijn heel veel politici corrupt en niet eerlijk maar houden ze dat goed verborgen.

Opdracht 3 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici corrupt en oneerlijk zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

Zijn politici zakkenvullers?

‘Mensen die cynisch zijn noemen politici soms zakkenvullers. Zakkenvullers zijn volgens de van Dale mensen die zich op een onfatsoenlijke wijze verrijken. Misschien komt dat door de berichten over corrupte politici. Het kan ook komen doordat cynici het salaris van politici te hoog vinden. Hiernaast zie je een overzicht van het salaris per uur van verschillende beroepen.’

	Bruto per uur		Bruto per uur
Top dj	7000	Commercieel directeur	34
Topmodel	1000	Wethouder (gem. gemeente)	31
Bestuurder bank	250	Leraar hogeschool	30
Voetballer eredivisie	180	Kapitein zeeschip	25
Bekende radio dj	80	Rechercheur	21
Tandarts	54	Leraar middelbare school	19
Minister President	45	Raadslid (gem. gemeente)	18
Piloot	43	Politie agent	17
Ministers	42	Chef-kok	15
Huisarts	40	Vuilnisman	14
Ged. Statenlid (provincie)	38	Prov. Statenlid (provincie)	12
Tweede Kamerlid	37	Vakkenvuller	8

Opdracht 4 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici zakkenvullers zijn? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

Weten politici waar ze het over hebben?

Soms is het overduidelijk dat politici niet goed wisten waar ze het over hadden. Bijvoorbeeld wanneer een groot bouwproject zoals de Haagse tramtunnel veel duurder wordt dan gedacht. Toch besteden politici een groot deel van hun tijd aan het lezen van rapporten en onderzoeken waarin de samenleving is onderzocht, aan overleg met bedrijven, experts en belangenorganisaties en gaan regelmatig zelf op werkbezoek. Op deze manier proberen ze een beeld te krijgen van de samenleving. Een politicus weet natuurlijk niet alles maar probeert als het goed is wel zoveel mogelijk informatie te verzamelen voordat een beslissing wordt genomen. Net zoals leerlingen in een klas bestaan er tussen politici verschillen. De ene politicus besteedt meer tijd aan het verzamelen van informatie dan de ander.

Opdracht 5 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici niet weten waar ze het over hebben? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Opdracht 6 – Ben je het eens of oneens met de uitspraak van Julian dat politici alleen maar verkeerde beslissingen maken? Onderbouw je mening ook met informatie die Maurice hierover geeft.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

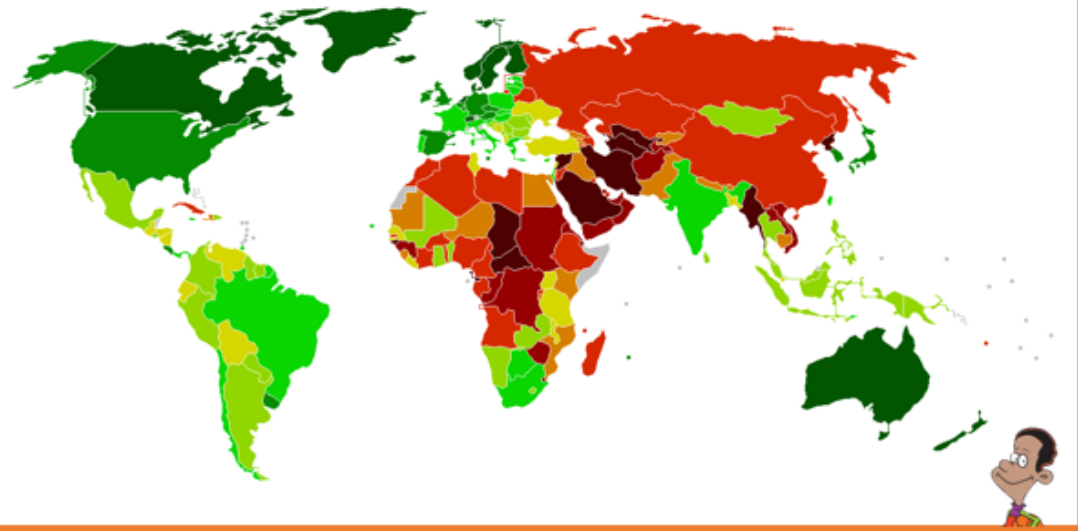
Maken politici alleen maar verkeerde beslissingen?

Het is lastig om te bepalen of politici verkeerde beslissingen maken. Politici maken beslissingen voor grote groepen mensen die allemaal iets anders willen. In die zin zijn er altijd mensen die het niet eens zijn met een besluit. In Nederland is geen enkele partij in zijn eentje de baas. Partijen moeten een meerderheid van stemmen hebben om beslissingen te nemen. Hierdoor gebeurt het ook dat partijen soms andere besluiten nemen dan kiezers verwachten en kan dat hun vertrouwen schaden. Als de PvdA bijvoorbeeld gratis studieboeken wilt en de VVD is tegen maar als het over het verkorten van de vakanties gaat is het andersom (VVD voor – PvdA tegen), dan kunnen ze met elkaar afspreken om in beide gevallen toch voor te stemmen. De VVD en PvdA kiezers krijgen dan iets dat ze willen in ruil voor iets dat ze niet willen.

Werkt de democratie niet goed?

Cynici vinden de democratie niet goed werken. We weten niet precies wat cynici er niet goed aan vinden. Misschien willen cynici meer invloed op het besluitvormingsproces. In Nederland mag je een keer in de vier jaar stemmen op een kamerlid, een provinciale statenlid en een gemeenteraadslid. De invloed van kiezers kan vergroot worden door gebruik te maken van referenda. Tijdens een referendum mogen kiezers hun mening geven over een bepaald onderwerp. Bijvoorbeeld de vraag of de leeftijdsgrens voor alcohol naar 18 jaar moet. Voordelen van een referendum zijn dat kiezer vaker betrokken worden bij de politiek en dat er meer draagvlak is voor een politieke beslissing. De bevolking heeft immers zelf de keuze gemaakt. Nadelen zijn dat beslissingen vaak niet eenvoudig zijn, dat er veel kennis nodig is om goede beslissingen te maken, dat het veel tijd en geld kost om het te organiseren en dat burgers zich dan regelmatig moeten verdiepen in politieke problemen. Ondanks het gebrek aan referenda behoort Nederland toch tot de meest democratische landen ter wereld. Hieronder zie je op de kaart hoe democratisch de wereld is.

Opdracht 7 – Werkt een democratie volgens jou beter wanneer referenda worden gebruikt?

.....

.....

.....

Opdracht 8 – Wie heeft er volgens jou gelijk? Julian, Lisa of geen van beiden? Leg je antwoord uit

.....

.....

.....

.....

Bedankt voor
je inzet!

Kennisvragen (open vragen)

- 27- Wat houdt politiek cynisme in?
 28- Welke gevaren kan politiek cynisme hebben voor de Nederlandse democratie?
 29- Kan je vaststellen of mensen die politiek cynisch zijn gelijk hebben en zoja, hoe doe je dat?

Cynisme stellingen (meerkeuze antwoorden)

- + + helemaal eens
 + eens
 0 niet mee eens en niet mee oneens
 - oneens
 - - helemaal oneens

(im)moraliteit politici

- 30- Politici zijn eerlijk.
 31- Politici houden zich aan hun beloftes.
 32- Politici zijn betrouwbaar.
 33- Politici zijn zakkenvullers.
 34- Politici zijn corrupt.
 35- Politici kicken op macht.

(im)moraliteit politieke instituties

- 36- Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.
 37- De regering verspilt belastinggeld..
 38- De regering heeft echt het beste met ons voor.
 39- Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.

(im)moraliteit politiek systeem

- 40- In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.
 41- De politiek in Nederland is verziekt.
 42- 'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.
 43- De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.

(in)competentie politici

- 44- Politici weten wat er onder het volk leeft.
- 45- Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.
- 46- Politici kletsen als een kip zonder kop.
- 47- Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.

(in)competentie politieke instituties

- 48- Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.
- 49- De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.
- 50- Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.
- 51- De regering lost belangrijke problemen niet op.

(in)competentie politiek systeem

- 52- De Nederlandse democratie werkt goed.
- 53- 'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.
- 54- De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.
- 55- De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.

Persoonlijke kenmerken

- 56- Welk nummer heb je gekregen? (alleen groepen 1 en 2 krijgen deze vraag)
- 57- Welke leeftijd heb je? 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
- 58- Ben je een jongen of een meisje? Jongen, meisje
- 59- Welke opleiding volg je? VMBO 3, VMBO 4, HAVO 5, VWO 6

Wat houdt politiek cynisme in?

Welke gevaren kan politiek cynisme hebben voor de Nederlandse democratie?

Kan je vaststellen of mensen die politiek cynisch zijn gelijk hebben en zoja, hoe doe je dat?

Politici zijn eerlijk.

Helemaal oneens

oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici houden zich aan hun beloftes.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn betrouwbaar.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn zakkenvullers.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn corrupt.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici kicken op macht.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

De regering verspilt belastinggeld.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet mee oneens

Eens

Helemaal eens

De regering heeft echt het beste met ons voor.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De politiek in Nederland is verziekt.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici weten wat er onder het volk leeft.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici kletsen als een kip zonder kop.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De regering lost belangrijke problemen niet op.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse democratie werkt goed.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.

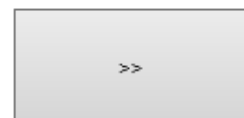
Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Welk nummer heb jij gekregen?

Wat is jouw leeftijd?

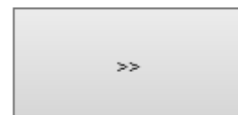
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19

Ben je een jongen of een meisje?

- Jongen
- Meisje

Welke opleiding volg je?

- VMBO T 3e klas
- VMBO T 4e klas
- HAVO 5e klas
- VWO 6e klas

Kennisvragen (open vragen)

- 1- Wat houdt politiek cynisme in?
- 2- Welke gevaren kan politiek cynisme hebben voor de Nederlandse democratie?
- 3- Kan je vaststellen of mensen die politiek cynisch zijn gelijk hebben en zoja, hoe doe je dat?

Cynisme stellingen (meerkeuze antwoorden)

++	helemaal eens
+	eens
0	niet mee eens en niet mee oneens
-	oneens
--	helemaal oneens

(im)moraliteit politici

- 1- Politici zijn eerlijk.
- 2- Politici houden zich aan hun beloftes.
- 3- Politici zijn betrouwbaar.
- 4- Politici zijn zakkenvullers.
- 5- Politici zijn corrupt.
- 6- Politici kicken op macht.

(im)moraliteit politieke instituties

- 7- Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.
- 8- De regering verspilt belastinggeld..
- 9- De regering heeft echt het beste met ons voor.
- 10- Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.

(im)moraliteit politiek systeem

- 11- In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.
- 12- De politiek in Nederland is verziekt.
- 13- 'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.
- 14- De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.

(in)competentie politici

- 15- Politici weten wat er onder het volk leeft.
- 16- Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.
- 17- Politici kletsen als een kip zonder kop.
- 18- Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.

(in)competentie politieke instituties

- 19- Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.
- 20- De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.
- 21- Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.
- 22- De regering lost belangrijke problemen niet op.

(in)competentie politiek systeem

- 23- De Nederlandse democratie werkt goed.
- 24- 'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.
- 25- De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.
- 26- De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.

Persoonlijke kenmerken

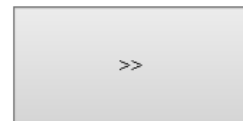
- 1- Heb je al een keer een enquête over politiek cynisme ingevuld?
- 2- Welk nummer heb je voor die enquête gekregen? 0 invullen als dit jouw eerste enquête over politiek cynisme is.
- 3- Heb je een les over politiek cynisme gehad?
- 4- Welke leeftijd heb je? 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
- 5- Ben je een jongen of een meisje? Jongen, meisje
- 6- Welke opleiding volg je? VMBO 3, VMBO 4, HAVO 5, VWO 6

Wat houdt politiek cynisme in?

Welke gevaren kan politiek cynisme hebben voor de Nederlandse democratie?

Kan je vaststellen of mensen die politiek cynisch zijn gelijk hebben en zoja, hoe doe je dat?

Politici zijn eerlijk.

Helemaal oneens

oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici houden zich aan hun beloftes.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn betrouwbaar.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn zakkenvullers.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici zijn corrupt.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politici kicken op macht.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

De regering verspilt belastinggeld.

Helemaal oneens

Oneens

Niet mee eens en niet
mee oneens

Eens

Helemaal eens

De regering heeft echt het beste met ons voor.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De politiek in Nederland is verziekt.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici weten wat er onder het volk leeft.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici kletsen als een kip zonder kop.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De regering lost belangrijke problemen niet op.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse democratie werkt goed.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.

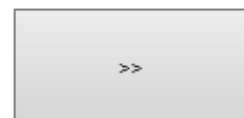
Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.

Helemaal oneens	Oneens	Niet mee eens en niet mee oneens	Eens	Helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Heb je al een keer een enquête over politiek cynisme ingevuld?

- Ja
- Nee

Welk nummer heb je voor die enquête gekregen? 0 invullen als dit jouw eerste enquête over politiek cynisme is.

Heb je een les over politiek cynisme gehad?

- Ja
- Nee

Wat is jouw leeftijd?

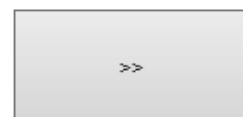
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19

Ben je een jongen of een meisje?

- Jongen
- Meisje

Welke opleiding volg je?

- VMBO T 3e klas
- VMBO T 4e klas
- HAVO 5e klas
- VWO 6e klas

1- Wat houdt *politiek cynisme* in?

De lesinhoud beschrijft zes elementen van politiek cynisme. De respondent krijgt per genoemd element een halve punt met een maximum van twee punten. De elementen zijn:

- Cynici vinden politici niet eerlijk.
- Cynici vinden politici onbetrouwbaar.
- Volgens cynici weten politici niet wat er onder bevolking leeft.
- Volgens cynici lossen politici belangrijke problemen niet op.
- Volgens cynici draait het in de politiek alleen om macht.
- Volgens cynici draait het in de politiek alleen om geld.

2- Welke gevaren kan *politiek cynisme* hebben voor de Nederlandse democratie?

De lesinhoud beschrijft drie (VWO vier) nadelige effecten. De respondent krijgt per genoemd effect een heel punt met een maximum van twee punten. De effecten zijn:

- Mensen zullen minder snel voor een politieke carrière kiezen waardoor mensen die een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren aan de politiek dat niet doen.
- Cynici stemmen minder dan niet-cynici.
- Cynici stemmen vaker op populistische partijen dan niet-cynici.
- *Alleen VWO, cynici zijn niet of nauwelijks bereid tot het steunen van pijnlijke maatregelen.*

3- Kan je vaststellen of mensen die politiek cynisch zijn gelijk hebben en zo ja, hoe doe je dat?

De lesinhoud geeft op deze vraag geen concreet antwoord. In plaats daarvan worden voorbeelden gegeven van situaties waar men cynisch of niet-cynisch van zou kunnen worden. De strekking van de lesinhoud bestaat uit twee elementen. De respondent krijgt per element een heel punt:

- Het is lastig of onmogelijk om te bepalen of cynici gelijk hebben.
- Het bepalen of cynici gelijk hebben hangt vooral af van de informatie die men bekijkt.

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 1 (voormeting/interventie/nameting)

Paired Samples Statistics

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1 PreCyniTot	77,1961	102	11,71784	1,16024
PoCyniTot	73,2255	102	10,77208	1,06660

Paired Samples Correlations

	N	Correlation	Sig.
Pair 1 PreCyniTot & PoCyniTot	102	,756	,000

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	3,97059	7,89969	,78219	2,41894	5,52223	5,076	101	,000

Afbeelding 1

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) alleen VMBO

Paired Samples Statistics

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1 PreCyniTot	78,8393	56	10,66648	1,42537
PoCyniTot	74,1429	56	10,17560	1,35977

Paired Samples Correlations

	N	Correlation	Sig.
Pair 1 PreCyniTot & PoCyniTot	56	,682	,000

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	4,69643	8,32722	1,11277	2,46639	6,92647	4,220	55	,000

Afbeelding 2

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) alleen HAVO

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	75,9032	31	13,33255	2,39460
	PoCyniTot	74,2581	31	12,07744	2,16917

Paired Samples Correlations				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	31	,873	,000

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	1,64516	6,51945	1,17093	-,74619	4,03651	1,405	30	,170

Afbeelding 3

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) alleen VWO

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	73,7333	15	11,63410	3,00391
	PoCyniTot	67,6667	15	8,88552	2,29423

Paired Samples Correlations				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	15	,708	,003

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	6,06667	8,24159	2,12797	1,50263	10,63071	2,851	14	,013

Afbeelding 4

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting)

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	75,7179	78	8,68032	,98285
	PoCyniTot	75,6923	78	10,87749	1,23163

Paired Samples Correlations				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	78	,752	,000

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	,02564	7,18580	,81363	-1,59451	1,64579	,032	77	,975

Afbeelding 5

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting)

alleen VMBO

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	76,3939	33	7,92519	1,37960
	PoCyniTot	75,2121	33	9,66552	1,68255

Paired Samples Correlations

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	33	,647	,000

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	1,18182	7,55585	1,31531	-1,49737	3,86101	,899	32	,376

Afbeelding 6

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting)

alleen HAVO

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	75,5185	27	9,05696	1,74301
	PoCyniTot	76,8889	27	10,86750	2,09145

Paired Samples Correlations

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	27	,740	,000

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	-1,37037	7,38579	1,42140	-4,29209	1,55135	-,964	26	,344

Afbeelding 7

Gepaarde T-toets van de cynismeschalen van groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting)

alleen VWO

Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	PreCyniTot	74,7778	18	9,78327	2,30594
	PoCyniTot	74,7778	18	13,26009	3,12543

Paired Samples Correlations

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	PreCyniTot & PoCyniTot	18	,903	,000

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreCyniTot - PoCyniTot	,00000	6,10689	1,43941	-3,03689	3,03689	,000	17	1,000

Afbeelding 8

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) en groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting).

Group Statistics				
PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot 1,00	113	72,9912	10,59944	,99711
2,00	89	76,3708	11,68856	1,23898

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,249	,618	-2,150	200	,033	-3,37964	1,57197	-6,47940	-,27987
	Equal variances not assumed			-2,125	179,683	,035	-3,37964	1,59038	-6,51786	-,24141

Afbeelding 9

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) en groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting) alleen vbmo leerlingen.

Group Statistics				
PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot 1,00 Ja	61	74,0164	9,86829	1,26350
2,00 Nee	38	76,7368	11,76501	1,90854

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,081	,777	-1,238	97	,219	-2,72045	2,19718	-7,08125	1,64035
	Equal variances not assumed			-1,189	68,434	,239	-2,72045	2,28888	-7,28731	1,84641

Afbeelding 10

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) en groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting) alleen havo leerlingen.

Group Statistics				
PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot 1,00 Ja	34	74,2059	12,16747	2,08670
2,00 Nee	28	77,3929	10,99272	2,07743

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,036	,850	-1,072	60	,288	-3,18697	2,97395	-9,13576	2,76181
	Equal variances not assumed			-1,082	59,452	,283	-3,18697	2,94449	-9,07796	2,70401

Afbeelding 11

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 1 (voormeting/interventie/nameting) en groep 2 (voormeting/geen interventie/nameting) alleen vwo leerlingen.

Group Statistics					
	PostTest- Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot	1,00 Ja	18	67,2222	8,19293	1,93109
	2,00 Nee	23	74,5217	12,65942	2,63967

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	1,427	,240	-2,120	39	,040	-7,29952	3,44248	-14,26259	-,33644
	Equal variances not assumed			-2,232	37,828	,032	-7,29952	3,27062	-13,92154	-,67749

Afbeelding 12

Toets 4:

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 3 (geen voormeting/interventie /nameting) en groep 4 (geen voormeting/geen interventie/nameting).

Group Statistics					
	PostTest- Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot	1,00 Ja	62	72,2742	9,68380	1,22984
	2,00 Nee	81	76,5679	11,44546	1,27172

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,691	,407	-2,374	141	,019	-4,29371	1,80876	-7,86950	-,71792
	Equal variances not assumed			-2,427	139,542	,016	-4,29371	1,76912	-7,79145	-,79596

Afbeelding 13

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 3 (geen voormeting/interventie /nameting) en groep 4 (geen voormeting/geen interventie/nameting) alleen vmbo leerlingen.

Group Statistics					
	PostTest- Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot	1,00 Ja	20	74,4000	8,40676	1,87981
	2,00 Nee	36	77,8333	12,00595	2,00099

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	1,223	,274	-1,132	54	,263	-3,43333	3,03324	-9,51461	2,64794
	Equal variances not assumed			-1,251	50,945	,217	-3,43333	2,74548	-8,94526	2,07859

Afbeelding 14

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 3 (geen voormeting/interventie /nameting) en groep 4 (geen voormeting/geen interventie/nameting) alleen havo leerlingen.

Group Statistics					
	PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot	1,00 Ja	23	75,1304	9,09198	1,89581
	2,00 Nee	23	77,0000	11,42963	2,38324

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,660	,421	-,614	44	,542	-1,86957	3,04531	-8,00699	4,26786
	Equal variances not assumed			-,614	41,882	,543	-1,86957	3,04531	-8,01577	4,27664

Afbeelding 15

Onafhankelijke T-toets van de nameting cynismeschaal van groep 3 (geen voormeting/interventie /nameting) en groep 4 (geen voormeting/geen interventie/nameting) alleen vwo leerlingen.

Group Statistics					
	PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
PoCyniTot	1,00 Ja	19	66,5789	9,61663	2,20621
	2,00 Nee	22	74,0455	10,59864	2,25964

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
PoCyniTot	Equal variances assumed	,224	,639	-2,347	39	,024	-7,46651	3,18111	-13,90090	-1,03211
	Equal variances not assumed			-2,364	38,890	,023	-7,46651	3,15805	-13,85485	-1,07816

Afbeelding 16

ANOVA test waarmee verschillen van de cynisme-verandering variabele tussen leerlingen met een verschillend opleidingsniveau is onderzocht.

Descriptives

CyniVerschil

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
VMBO	56	-4,6964	8,32722	1,11277	-6,9265	-2,4664	-26,00	11,00
HAVO	31	-1,6452	6,51945	1,17093	-4,0365	,7462	-16,00	8,00
VWO	15	-6,0667	8,24159	2,12797	-10,6307	-1,5026	-17,00	7,00
Total	102	-3,9706	7,89969	,78219	-5,5222	-2,4189	-26,00	11,00

ANOVA

CyniVerschil

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	263,042	2	131,521	2,156	,121
Within Groups	6039,869	99	61,009		
Total	6302,912	101			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: CyniVerschil

LSD

(I) PostTest - Welke opleiding volg je?	(J) PostTest - Welke opleiding volg je?	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
VMBO	HAVO	-3,05127	1,74856	,084	-6,5208	,4183
	VWO	1,37024	2,27084	,548	-3,1356	5,8761
HAVO	VMBO	3,05127	1,74856	,084	-,4183	6,5208
	VWO	4,42151	2,45668	,075	-,4531	9,2961
VWO	VMBO	-1,37024	2,27084	,548	-5,8761	3,1356
	HAVO	-4,42151	2,45668	,075	-9,2961	,4531

Afbeelding 17

ANOVA test waarmee verschillen van de cynisme-verandering variabele tussen havo leerlingen met een verschillende leeftijd is onderzocht.

Descriptives

CyniVerschil

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
14,00	18	-4,1667	7,22943	1,70399	-7,7618	-,5716	-19,00	11,00
15,00	24	-3,4583	9,49132	1,93741	-7,4662	,5495	-26,00	9,00
16,00	11	-8,2727	7,78577	2,34750	-13,5033	-3,0422	-21,00	1,00
17,00	3	-4,6667	5,68624	3,28295	-18,7921	9,4587	-11,00	,00
Total	56	-4,6964	8,32722	1,11277	-6,9265	-2,4664	-26,00	11,00

ANOVA

CyniVerschil

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	182,532	3	60,844	,871	,462
Within Groups	3631,307	52	69,833		
Total	3813,839	55			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: CyniVerschil

LSD

(I) PostTest - Wat is jouw leeftijd?	(J) PostTest - Wat is jouw leeftijd?	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
14,00	15,00	-,70833	2,60563	,787	-5,9369	4,5202
	16,00	4,10606	3,19813	,205	-2,3115	10,5236
	17,00	,50000	5,21126	,924	-9,9572	10,9572
15,00	14,00	,70833	2,60563	,787	-4,5202	5,9369
	16,00	4,81439	3,04272	,120	-1,2913	10,9201
	17,00	1,20833	5,11735	,814	-9,0604	11,4771
16,00	14,00	-4,10606	3,19813	,205	-10,5236	2,3115
	15,00	-4,81439	3,04272	,120	-10,9201	1,2913
	17,00	-3,60606	5,44298	,511	-14,5282	7,3161
17,00	14,00	-,50000	5,21126	,924	-10,9572	9,9572
	15,00	-1,20833	5,11735	,814	-11,4771	9,0604
	16,00	3,60606	5,44298	,511	-7,3161	14,5282

Afbeelding 18

ANOVA test waarmee verschillen van de cynisme-verandering variabele tussen havo leerlingen met een verschillende leeftijd is onderzocht.

Descriptives

CyniVerschil

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
16,00	9	-2,5556	6,57858	2,19286	-7,6123	2,5012	-15,00	7,00
17,00	14	-1,1429	6,49091	1,73477	-4,8906	2,6049	-16,00	8,00
18,00	8	-1,5000	7,27029	2,57044	-7,5781	4,5781	-13,00	6,00
Total	31	-1,6452	6,51945	1,17093	-4,0365	,7462	-16,00	8,00

ANOVA

CyniVerschil

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	11,160	2	5,580	,124	,884
Within Groups	1263,937	28	45,141		
Total	1275,097	30			

Multiple Comparisons

Dependent Variable: CyniVerschil

LSD

(I) PostTest - Wat is jouw leeftijd?	(J) PostTest - Wat is jouw leeftijd?	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
16,00	17,00	-1,41270	2,87053	,626	-7,2927	4,4673
	18,00	-1,05556	3,26469	,749	-7,7430	5,6319
17,00	16,00	1,41270	2,87053	,626	-4,4673	7,2927
	18,00	,35714	2,97773	,905	-5,7425	6,4568
18,00	16,00	1,05556	3,26469	,749	-5,6319	7,7430
	17,00	-,35714	2,97773	,905	-6,4568	5,7425

Afbeelding 19

ANOVA test waarmee verschillen van de cynisme-verandering variabele tussen vwo leerlingen met een verschillende leeftijd is onderzocht.

Warnings

Post hoc tests are not performed for CyniVerschil because at least one group has fewer than two cases.

Descriptives

CyniVerschil

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
16,00	1	5,0000	5,00	5,00
17,00	11	-9,1818	6,09620	1,83807	-13,2773	-5,0863	-17,00	-2,00
18,00	3	1,6667	9,23760	5,33333	-21,2808	24,6141	-9,00	7,00
Total	15	-6,0667	8,24159	2,12797	-10,6307	-1,5026	-17,00	7,00

Afbeelding 20

Gepaarde T-Toetsen waarmee per vraag is gekeken naar significante verschillen tussen de voor- en nameting van groep 1.

Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	PreTest - Politici zijn eerlijk. - PostTest - Politici zijn eerlijk.	,19608	,84478	,08365	,03015	,36201	2,344	101	,021
Pair 2	PreTest - Politici houden zich aan hun belofes. - PostTest - Politici houden zich aan hun belofes.	,27451	,79798	,07901	,11777	,43125	3,474	101	,001
Pair 3	PreTest - Politici zijn betrouwbaar. - PostTest - Politici zijn betrouwbaar.	,17647	,82548	,08173	,01433	,33861	2,159	101	,033
Pair 4	PreTest - Politici zijn zakkenvullers. - PostTest - Politici zijn zakkenvullers.	,44118	,96034	,09509	,25255	,62980	4,640	101	,000
Pair 5	PreTest - Politici zijn corrupt. - PostTest - Politici zijn corrupt.	,26471	,76981	,07622	,11350	,41591	3,473	101	,001
Pair 6	PreTest - Politici kicken op macht. - PostTest - Politici kicken op macht.	,29412	1,08626	,10756	,08076	,50748	2,735	101	,007
Pair 7	PreTest - Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes. - PostTest - Politieke partijen hebben alleen maar mooie praatjes.	,14706	,95852	,09491	-,04121	,33533	1,550	101	,124
Pair 8	PreTest - De regering verspilt belastinggeld. - PostTest - De regering verspilt belastinggeld.	,24510	,99937	,09895	,04880	,44139	2,477	101	,015
Pair 9	PreTest - De regering heeft echt het beste met ons voor. - PostTest - De regering heeft echt het beste met ons voor.	,22549	,81940	,08113	,06454	,38644	2,779	101	,006
Pair 10	PreTest - Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen. - PostTest - Politieke partijen zijn eerlijk in wat ze zeggen en doen.	,21569	,87459	,08660	,04390	,38747	2,491	101	,014
Pair 11	PreTest - In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven. - PostTest - In 'Den Haag' wordt alleen maar achterkamertjespolitiek bedreven.	,17647	,76316	,07556	,02657	,32637	2,335	101	,022
Pair 12	PreTest - De politiek in Nederland is verziekt. - PostTest - De politiek in Nederland is verziekt.	,23529	,91388	,09049	,05579	,41480	2,600	101	,011
Pair 13	PreTest - 'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld. - PostTest - 'Den Haag' gaat goed om met ons belastinggeld.	,10784	,80723	,07993	-,05071	,26640	1,349	101	,180

Pair 14	PreTest - De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op. - PostTest - De Nederlandse politiek komt wel degelijk voor de belangen van iedereen op.	,08824	,91308	,09041	-,09111	,26758	,976	101	,331
Pair 15	PreTest - Politici weten wat er onder het volk leeft. - PostTest - Politici weten wat er onder het volk leeft.	,10784	1,02355	,10135	-,09320	,30889	1,064	101	,290
Pair 16	PreTest - Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen. - PostTest - Politici maken een goede afweging bij het nemen van politieke beslissingen.	,06863	,77408	,07665	-,08342	,22067	,895	101	,373
Pair 17	PreTest - Politici kletsen als een kip zonder kop. - PostTest - Politici kletsen als een kip zonder kop.	,31373	,99484	,09850	,11832	,50913	3,185	101	,002
Pair 18	PreTest - Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen. - PostTest - Politici zijn niet in staat problemen in de maatschappij op te lossen.	,15686	1,04118	,10309	-,04764	,36137	1,522	101	,131
Pair 19	PreTest - Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan. - PostTest - Politieke partijen maken duidelijk waar ze voor staan.	-,10784	,92176	,09127	-,28889	,07321	-1,182	101	,240
Pair 20	PreTest - De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven. - PostTest - De regering weet welke problemen er in de maatschappij leven.	-,03922	,90018	,08913	-,21603	,13760	-,440	101	,661
Pair 21	PreTest - Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren. - PostTest - Politieke partijen schuiven slechte politieke leiders naar voren.	-,05882	,95257	,09432	-,24593	,12828	-,624	101	,534
Pair 22	PreTest - De regering lost belangrijke problemen niet op. - PostTest - De regering lost belangrijke problemen niet op.	,23529	,97672	,09671	,04345	,42714	2,433	101	,017
Pair 23	PreTest - De Nederlandse democratie werkt goed. - PostTest - De Nederlandse democratie werkt goed.	,04902	,78825	,07805	-,10581	,20385	,628	101	,531
Pair 24	PreTest - 'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen. - PostTest - 'Den Haag' is prima in staat om problemen in de samenleving op te lossen.	,15686	,79285	,07850	,00113	,31259	1,998	101	,048
Pair 25	PreTest - De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten. - PostTest - De democratie in Nederland zorgt op geen enkele manier voor het bewaken van onze rechten.	-,01961	1,21035	,11984	-,25734	,21813	-,164	101	,870
Pair 26	PreTest - De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft. - PostTest - De Nederlandse politiek geeft geen weet van wat er onder de burgers leeft.	,01961	,93322	,09240	-,16369	,20291	,212	101	,832

Afbeelding 21

Ongepaarde T-Toets waarmee het kennisverschil tussen leerlingen die een interventie en leerlingen die geen interventie hebben gehad is onderzocht.

Group Statistics					
	PostTest - Heb je een les over politiek cynisme gehad?	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
KenScoreVerschil	1,00 Ja	102	,7451	,93009	,09209
	2,00 Nee	79	,0886	,42184	,04746

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
KenScoreVerschil	Equal variances assumed	67,338	,000	5,824	179	,000	,65649	,11272	,43406	,87892
	Equal variances not assumed			6,337	148,234	,000	,65649	,10360	,45176	,86122

Afbeelding 22

Correlations

		Pre-test kennis totaal	Pre-test cynisme
Pre-test kennis totaal	Pearson Correlation	1	-,018
	Sig. (2-tailed)		,814
	N	180	180
Pre-test cynisme	Pearson Correlation	-,018	1
	Sig. (2-tailed)	,814	
	N	180	180

Afbeelding 23

Correlations

		Post-test kennis totaal	Post-test cynisme
Post-test kennis totaal	Pearson Correlation	1	-,235**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	345	345
Post-test cynisme	Pearson Correlation	-,235**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	345	346

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Afbeelding 24

Correlations

		Vershil cynisme	Vershil kennis
Vershil cynisme	Pearson Correlation	1	-,118
	Sig. (2-tailed)		,116
	N	180	179
Vershil kennis	Pearson Correlation	-,118	1
	Sig. (2-tailed)	,116	
	N	179	179

